

Сідорова С. Д.
<https://orcid.org/0000-0002-9663-3894>

ЕПІСТЕМІЧНЕ ПРИГНІЧЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ГОЛОСІВ У СУЧАСНОМУ ЗАХІДНОМУ АКАДЕМІЧНОМУ ПРОСТОРИ

Численні українські та східноєвропейські дослідники, філософи, громадські активісти й культурні діячі критикують сучасну західну наукову спільноту за систематичне тлумлення українських голосів та підтримку проросійських наративів. У статті розглянуто феномен епістемічного пригнічення українських голосів у сучасному західному академічному просторі, а також оглянуто низку концептів соціальної епістемології, що покликані прояснити цю проблему, як-от вестсплейнінг, епістемічний імперіалізм, подвійна колоніальна оптика, міжнародна імперіалістична солідарність тощо. Авторка статті аргументує, що філософське осмислення проблеми епістемічного пригнічення українських дослідників у західних наукових колах потребує залучення доробку соціальних епістемологій (зокрема анти-, пост- та деколоніальних і феміністських), академічних і позаакадемічних пізнавальних стратегій, напрацювань філософських і нефілософських дисциплін, а також минулих і сучасних українських теоретизувань. Залучаючи напрацювання сучасних епістемологів Хана Едгуза, Міранди Фрикер, Крісті Дотсон та інших, авторка пропонує використовувати поняття «епістемічний саботаж» для аналізу досвідів зумисного епістемічного пригнічення. Для подальшого розвитку раніше запропонованих підходів залучено інтелектуальний контекст, у якому розвивалася українська філософська думка у ХХ столітті. Авторка використовує свідчення Юрія Шевельова про становлення славістики в США періоду 1950–1960-х рр. як парадигмальний приклад епістемічного саботажу. Підхід, запропонований у цій статті, має на меті засвідчити як системний, так і індивідуальний виміри епістемічного пригнічення.

Ключові слова: соціальна епістемологія, соціальна філософія, деколоніальні студії, постколоніальні теорії, деколонізація, епістемічна несправедливість, епістемічне пригнічення, епістемічний імперіалізм, вестсплейнінг, епістемічний саботаж, українська філософія, сучасна філософія, академічна комунікація, російсько-українська війна.

Попередні зауваги

У цій статті я досліджую напрацювання теоретичного інструментарію для філософського осмислення епістемічної взаємодії українських знавців¹ і західного академічного середовища. Стаття має подвійну мету. По-перше, я прагну оглянути сучасні розвідки, присвячені епістемічному пригніченню українських знавиць у західній академії. Епістемічним я називаю таке пригнічення, що систематично обмежує пізнавальні можливості людини, як-от шляхом ство-

¹ Тут і далі я чергую вживання чоловічого та жіночого родів іменників множини для позначення гендерно нейтральних груп, тобто таких груп, у складі яких є представники різних гендерів. Знавицями (knowers) я називаю носительок знання (knowledge bearers). Так, гендерна ідентичність людини у більшості сучасних суспільств безпосередньо впливає на її епістемічні досвіди, а синонімічне використання жіночого та чоловічого родів може створювати враження, що досвіди пригнічення не залежать від гендеру. Обравши такий стиль, не відкидаю також застосування інших підходів, як-от використання гендерного пробілу (gender gap) для надання видимості небінарним, агендерним, аутигендерним та іншим людям.

рення перешкод для участі в пізнавальних практиках, підтримання дефіциту необхідних епістемічних ресурсів і благ тощо. Я сподіваюся продемонструвати, що деякі з розглянутих розвідок залучають обмежене коло джерел, що призводить до відповідної обмеженості теоретичних узагальнень і навіть до спричинення епістемічної несправедливості. По-друге, я прагну показати, як залучення української перспективи, а саме свідчень Юрія Шевельова, дає змогу поглянути на проблему пригнічення українських знавиць у західній академії під новим кутом зору². Обидві цілі об'єднує мій заклик до провінціалізації російської і модерної європейської

² Згідно з моделлю деколонізації, на яку пристає Михайло Бойченко (2023), етап інтеграції світового досвіду передусім етапу самостійного розвитку. На мою думку, ці етапи повинні відбуватися паралельно: залучення світового досвіду має супроводжуватися осмисленням українського досвіду, а становлення самобутнього теоретизування не має зупиняти звернення до поглядів інших, — і лише разом вони здатні забезпечити епістемічний спротив неоімперіалізму.

думки (Ndlovu-Gatsheni, 2020; Шевельов, 2012) у соціоепістемологічних і, ширше, філософських дослідженнях.

На початку статті я ставлю проблему епістемічного пригнічення знання про Україну та українських знавців. Далі, з метою окреслити картину сучасних дослідницьких поглядів, я звертаюся до низки концептів, дотичних до проблематики: вестсплейнінгу, епістемічного імперіалізму, подвійної колоніальної оптики та інших. В останньому розділі я запропоную власний підхід, розглянувши специфічний феномен *епістемічного саботажу* як частину проросійської політики розбудови студій славистики у США після Другої світової війни (на основі свідчень Юрія Шевельова).

Постановка проблеми

У рамках цієї статті буде розглянуто особливості українсько-західного *дослідницького* діалогу. Взаємодія українських знавиць і україністок зі світовою спільнотою впродовж останніх сторіч не була безхмарною. Здебільшого вона відбувалася не напряму, а під впливом як російських, так і західних³ центрів продукування знання, причому це посередництво з часом набувало все більш імперіалістичного характеру⁴. Говорячи про діалог України із Заходом, і я, і дослідники, до робіт яких я звертатимуся, знову і знову змушені говорити про роль, яку у цих відносинах відігравала та продовжує відігравати Росія (як Російська імперія, СРСР чи то Російська федерація).

У 1995 році американський історик Марк фон Гаген опублікував провокаційну статтю «Чи має Україна історію?» (Hagen, 1995). Він зауважив, що через домінування німецької та російської історіографічних моделей землі, що простягаються на схід від Німеччини, розглядали або як легітимну сферу впливу Росії, або як «пограниччя» й об'єкт міжімперського змагання (Hagen, 1995, pp. 660–661). Цим М. фон Гаген пояснює майже наскрізну відсутність студій з історії України в європейських і північноамериканських університетах. Натомість у СРСР ви-

чення української історії, мови чи культури було провінціалізовано: українські дослідниці могли вивчати Україну, проте, по-перше, крізь призму офіційної російсько-совітської ідеології (як «молодшого брата» Росії), а, по-друге, українознавство подавалося як щось цікаве винятково для українців і ні для кого іншого⁵.

Тож ключовою проблемою у розмові між українськими та західними науковцями стає проблема сприйняття України як не зовсім держави, не зовсім нації⁶, а відповідно й вторинного та нецікавого поля для досліджень, яким можна знехтувати й від якого можна абстрагуватися без шкоди для провадження «об'єктивного» дослідження. Як «об'єктивне» розглядають дослідження з використанням російської колоніальної оптики. Зрештою у суб'єктності відмовляють і українкам як знавицям, і Україні як державі⁷. Ця проблема стала нагальною з початком російсько-української війни та особливо загострилася після повномасштабного вторгнення 2022 року. Численні українські дослідники зіткнулися з тим, що у розмові із західними колегами їх не чули. Зокрема, Володимир Кулик писав про «поширене залучення українських учасників [...] радше як “місцевих голосів”, від яких фактично очікують заангажованості й емоційності, а не трактують їх як носіїв не менш глибокого фахового знання, ніж у західних колег, котрим відведено роль безсторонніх експертів» (Кулик, 2022). Я хочу підкреслити, що подібний досвід отримали не лише науковиці, тож епістемічна несправедливість такого штубу стосується всіх «голосів з України», проте в межах цієї статті мене цікавитиме саме динаміка епістемічної нерівності у західній англійській академії⁸. Це питання належить до тих внутрішньоакадеміч-

⁵ Така доля спіткала не тільки українців, а й інші «нацменшини» СРСР (Кузнецова, 2023).

⁶ А також українців як «не зовсім білих». Хоч я не торкатимуся тут проблеми раси детально, варто згадати про вислів «white but not quite» («білі, але не зовсім»), запропонований Іваном Калмаром (Kalmar, 2022) для опису сприйняття східноєвропейців західнішими країнами. Він називає упередження умовного Заходу щодо цієї групи «східноєвропейцями».

⁷ Філософське осмислення проблеми суб'єктності в українському контексті див. у: (Voiko, 2024).

⁸ Серед випадків, що трапляються у позаакадемічних дискусіях, особливо виразними є спроби змушення українських культурних діячів до примирення з російськими на західних майданчиках, робота російських кураторів у західних мистецьких інституціях (Ботанова, 2023), а також експлуатація локальних знавиць західними медіа (Dovzhuk, 2022), розгляд яких виходить за межі цієї статті. Вже класичним прикладом філософської публічної дискусії стала розмова довкола публікації Юргена Габермаса про позицію Німеччини щодо російсько-української війни. Зокрема А. Єрмоленко (2022) у своїй відповіді підкреслив, що уявлення Ю. Габермаса про майбутнє повністю відповідають образам, нав'язуваним російською пропагандою.

³ Метою цієї статті не є проблематизація конструкту «Захід». Я визнаю, що Захід не є гомогенною структурою і не дорівнює політичним кордонам Європи. Це стане очевидним, коли мені йтиметься про епістемічну маргіналізацію балканських, а саме сербських, дослідників. Подекуди я вдаюся до словосполучення «умовний Захід» або «умовний колективний Захід», але оскільки ці конструкції є громіздкими, то частіше я оминаю їх.

⁴ Про рецепцію України у Західній Європі у період з XI до XVIII ст. див.: (Наливайко, 1998); про українські студії в Канаді див.: (Senkus, 2018).

них викликів, які в умовах війни потребують нагального вирішення (Бойченко, 2024). Дискусія довкола означеної проблеми відбувається у полі соціогуманітарних наук, до яких я й звертатимуся у своєму аналізі.

Від того, як Україну сприймають на Заході, безпосередньо залежить, чи матиме Україна західну підтримку в російсько-українському протистоянні. Як влучно зауважила Олеся Хромейчук, знання — це не тільки сила, а й безпека (Khromeychuk, 2022b). Незнання про Україну, брак порозуміння з українськими знавцями, так само, як і їхня неспроможність запропонувати власне розуміння світу, загрожують тим, що зникнуть не тільки наші думки та слова, а й ми самі. На наші плечі лягає завдання артикулювати цю проблему, прояснити її та запропонувати рішення. В наступних розділах я розгляну деякі спроби, здійснені в останні роки.

Перевинайдений вестсплейнінг

Вестсплейнінг (від англ. *westspaining* — заходопояснення⁹) називають явище, коли привілейовані знавці (у нашому випадку — представники західної академічної спільноти) нав'язують свої інтерпретації менш привілейованим знавцям (як-от українкам), вважаючи себе гідними більшої довіри та ігноруючи думки інших. Марія Соневицька вказує, що «дискурс “вестсплейнінгу” циркулював широко з лютого [2022 року]», і звертається до пояснення Алексея Кажарського: «“Вестсплейнінг” — це мовлення без достатньої експертизи, але з позиції авторитету, що часто супроводжується хибними прогнозами та припущеннями, які ґрунтуються на західному досвіді, але не обов'язково є релевантними для регіону, про який йдеться» (Kazharski, 2022; цит. за: Sonevtsky, 2022 — тут і далі пер. з англ. мій)¹⁰.

Термін «вестсплейнінг» було сформовано за аналогією до інших «сплейнінгів» за схемою «назва привілейованої групи» + «сплейнінг», скорочена форма англійського *explaining* (пояснення)¹¹. Історично першим з'явилося слово «менсплейнінг». Одним із джерел, що надихнули спільноту на створення цього терміна, був есей 2012 року «Чоловіки пояснюють мені речі» Ребекки Солніт (Solnit, 2014). Хоча Р. Солніт не вживає цей термін, вона влучно описує явище:

хазяїн вечірки, на яку її було запрошено, не бувши аж ніяк спровокованим, почав розповідати їй про Дуже Важливу Книжку, яку їй необхідно прочитати, щоби вважатися експерткою з її тематики. Його розлогий переказ основних ідей книжки (яку він не читав, проте прочитав огляд на неї) не зупинився навіть після того, як подруга дослідниці сказала, що Р. Солніт і є авторкою цієї Дуже Важливої Книжки. Він зумів зупинитися лише після того, як йому повторили це тричі. Р. Солніт узагальнює свій досвід так: «Деякі чоловіки пояснюють речі, які не варто було б, і не чують речі, які було б варто почути [...] вони пояснюють мені речі, які я знаю, а вони — ні» (Solnit, 2014) — це явище й було названо менсплейнінгом.

Очевидно, не тільки чоловіки говорять про речі, яких не знають, замість того, щоби послухати тих, хто на них знається. Така поведінка є характерною для представниць багатьох привілейованих груп під час обміну свідченнями з представницями менш привілейованих груп. Я наважуся припустити, що тут діє механізм, описаний інтерсекційною теорією¹², але не щодо перетину пригнічень, а щодо накопичення та взаємопідсилення привілеїв: що більш привілейованою є соціальна ідентичність знавців (у тому чи тому суспільстві), то більшу схильність до «сплейнінгу» ці знавці проявляють. Цю тезу опосередковано підтверджує поява понять на кшталт «циссплейнінгу» (пояснення, нав'язуване цисгендерними людьми¹³), «вайтсплейнінгу» (пояснення, нав'язуване білими людьми) і, власне, сам «вестсплейнінг» (пояснення, нав'язуване представниками Заходу). Вікторія Донован пропонує поруч із заходопоясненням говорити про заходопоширення (*westspreading*), тобто характерне для західних русистів захоплення простору, який належить маргіналізованим знавцям (Donovan, 2023).

Ніколь Дюляр узагальнює ці поняття так: «Х-сплейнінг — це дисфункціональне викривлення епістемічних ролей (слухача/отримувача та мовця/надавача знань в обміні свідченнями), що виникає внаслідок дії упередження щодо ідентичності» (Dular, 2021). Дослідниця розглядає «сплейнінги» як різновид епістемічної несправедливості, близький до превентивної свідченневої несправедливості (Сідорова, 2023а). Вона вказує на те, що «сплейнінг» підважує епісте-

⁹ Такий переклад запропонувала Анна Гриценко (2020).

¹⁰ Кажарський також пропонує неологізми «русосплейнінг», пояснення росіянами українських досвідів, та «укросплейнінг», пояснення українцями білоруських досвідів (Kazharski, 2022).

¹¹ Таку модель словотвору називають контамінацією, або словозлиттям, *portmanteau*.

¹² Інтерсекційний підхід постав із чорної феміністської філософії. Під час аналізу соціальних явищ він передбачає необхідність урахування складної взаємодії факторів, що призводять до дискримінації (Пугач, 2023).

¹³ Тобто людьми, що не здійснювали трансгендерний перехід.

мічну дієвість (epistemic agency) постраждалих, бо їм відмовляють у праві бути знавцями й не визнають знавцями. Тобто фундаментальною кривдою «сплейнінгів» є те, що співрозмовники оцінюють не певне надане *свідчення* як погане та відкидають його, а саму *людину* як нездатну свідчити; вони не вбачають у людині негідну довіри знавицю, а не бачать в ній знавицю *як таку* (Dular, 2021, pp. 13–14). Н. Дюляр зрештою йдеться про те, що не всі епістемічні ролі є однаково доступними для всіх, — і це теж епістемічна несправедливість.

Одним із аспектів вестсплейнінгу, який зрідка артикулюють явно, є епістемічний газлайтинг (gaslighting): через диспропорційно високий епістемічний авторитет «вестсплейнера» його слова мають ефект газлайтингу. Газлайтинг — це різновид епістемічного та психологічного насильства, що має на меті підважити впевненість дієвця у власних пізнавальних здібностях і тямі (Сідорова, 2023b). Коли епістемічно авторитетніші знавиці нав'язують маргіналізованим знавицям своє пояснення їхніх досвідів, то підважують їхню епістемічну впевненість і схиляють до відмови від пізнавальних спроб. Важливо також, що вестсплейнінгом можна називати не тільки випадки, коли нав'язуване пояснення лунає із Заходу, тобто з вуст західних дієвиць, а й ситуації пояснення *кризь* західну оптику, коли як вірогідні розглядають лише такі пояснення, що подають дії західних гравців як причини всіх світових подій, як-от пояснення російської воєнної агресії розширенням НАТО (Jóźwiak, 2023).

Повертаючись до прояснення значень вестсплейнінгу, варто визнати, що багато людей уперше почули це слово та використали його для аналізу саме в контексті повномасштабного українсько-російського протистояння (Kazharski, 2022; Smoleński & Dutkiewicz, 2022; Sonevtsky, 2022), проте навіть в українському сегменті твіттеру це поняття зафіксоване раніше (@EX_Dovzhenko, 2020; Hrytsenko, 2020)¹⁴. Вже у 2017 р. сербський письменник Срджан Гарцевіч ужив цей термін під час обговорення «балканізму»: «Балканізм породжує найгірший типаж туриста, який, прочитавши одну книжку та провівши кілька днів у регіоні, “вестсплейнить” історію та політику місцевим жителям» (Garcevic, 2017).

Марія Тодорова утворила поняття *балканізм* як омаж до *орієнталізму* Едварда Саїда (2001), щоби змалювати зв'язок Захід — Балкани. Орі-

єнталізм — це свідоме створення такої системи знання, що пригнічує інші та легітимізує панування Заходу над Сходом (Лютій, 2024). М. Тодоровій йдеться про те, що балканізм — це не різновид орієнталізму, а явище одного гатунку (Todorova, 2009). Підхід Тодорової був би корисним для аналізу українсько-європейських дослідницьких відносин, зважаючи на спільні географічні, історичні та расові ускладнення, що заважають цілковито застосовувати постколоніальну оптику. Як продовження ідей М. Тодорової, було запропоновано використати поняття югоспейлінг (від «Югославія»), щоби протидіяти вестсплейнінгу (Gallo et al., 2020).

Про вестсплейнінг також говорили як про повний синонім до «інтелектуального колоніалізму» в контексті сприйняття східних практик західними дослідниками (Meysers, 2018; Repetti, 2018). Це поняття використали філіппінський автор Алекс Алмаріо (Almario, 2017), ізраїльський дослідник Еяль Клайн (Clyne, 2019) та інші. Едвард Лукас приписав винайдення поняття Кеті Янг (Lukas, 2019) і запропонував відмовитися від практики *заходопояснення* на користь *сходопояснення* (eastsplaining). Список, певно, можна продовжувати.

Можна виснувати, що поняття вестспейнінгу було винайдено неодноразово у різних регіонах, а одне з його перевинайдень відбулося у 2020 р. в українському сегменті твіттеру. І українські, і східноєвропейські, і західні дослідники почали широко використовувати цей термін після 2022 р., — що можна пов'язати з публікацією Яна Смоленського та Яна Дуткевіча (Smoleński & Dutkiewicz, 2022), — але ніхто з них не звернувся до попередніх застосувань поняття. Також вони здебільшого не визнали низового, позаакадемічного походження поняття.

У контексті обговорень епістемічної нерівності у західній академії українські дослідники та україністи вдаються до використання терміна «вестсплейнінг» для пояснення своїх досвідів англомовній аудиторії. Про цю проблему говорять здебільшого на англомовних платформах, а вплинути автори прагнуть на західні епістемології та наукові парадигми. Через це дослідники потрапляють у пастку: вони продукують нове знання для західної академії, публікуються англійською мовою і працюють переважно в західних наукових установах, хоч і наголошують на необхідності врахування незахідних оптик і голосів.

Так, потенціал застосування вестсплейнінгу для філософського аналізу є обмеженим. Показовим є аналіз, запропонований Терезою Гендл зі

¹⁴ Деякі автори приписують цей термін центрально- та східноєвропейським дослідникам, проте не покликаються на південноєвропейських авторів (O'Sullivan & Krulišová, 2023, p. 661).

співавторками (Hendl et al., 2024). Вони спираються на теоретичний апарат вестсплейнінгу та епістемічного імперіалізму (про це йтиметься згодом) і опиняються у тій самій пастці: вони доводять *західному* читачеві, що Росія у різних державних утвореннях була і залишається колоніальною силою. Їм ідеться про оптимізацію «створення знання *про* Україну» (Hendl et al., 2024, p. 174), а не з українцями чи *для* України. Заклики до визнання Східної Європи як місця створення валідного знання перемежуються у статті з рекомендаціями безпосередньо залучити до роботи у західних установах українські голоси, тобто винайняти українців. Це в кращому випадку прочитується як погано артикульована пропозиція співпраці, а в гіршому — як епістемічний екстрактивізм і експлуатація. Зрештою авторки пишуть про те, що світ потребує більшої уваги до українських студій, «якщо ми хочемо краще розуміти Росію» (Hendl et al., 2024, pp. 193, 197). У такий спосіб вони інструменталізують українські досвіди й подають їх як кращий інструмент для досягнення старих цілей пізнання «загадкової російської душі». Мотив використання пригноблених Росією знавців для пояснення Росії трапляється у роботах як аргумент на користь децентрування російської оптики (Hendl et al., 2024; Kassymbekova, 2023; Tymbalyuk, 2023).

Проблему вестсплейнінгу не вийде вирішити шляхом лишень периферизації Росії, бо усталені в західній академії знаннєві структури, крізь які вивчають Україну, є результатом подвійного — російського та західного — колоніалізму (Bazdyrieva, 2022; Kotliuk, 2023). Щоб розв'язати проблему, необхідно провінціалізувати не тільки російськоцентричність як панівну соціогуманітарну парадигму, а й західну епістемологію як єдину легітимізовану систему пізнавальних практик. Юлія Буйських зазначила, що поняття «вестсплейнінг» нині застосовують замість поняття «орієнталізм» (Buyskykh, 2023). Тож це спостереження є дуже точним, якщо додати, що до вестсплейнінгу звертаються замість орієнталізму — коли йдеться про Центральну та Східну Європу і лише в розмові із Заходом. На відміну від концепту орієнталізму, який був глибоко розроблений уже самим Едвардом Саїдом, а також його численними послідовниками та критиками, вестсплейнінг такого теоретичного підґрунтя не має. Оскільки деякі сучасні дослідники не залучають глибоко напрацювання антиколоніальних студій¹⁵, вони змушені заново тео-

ретично обґрунтовувати новіше поняття. Концепт вестсплейнінгу працює як інструмент для феноменологічного та (авто)етнографічного опису, але не дає змоги запропонувати дієве розв'язання описуваної ним проблеми, бо сам є заходоцентричним.

Епістемічний імперіалізм і його попередники

Домінування російськоцентричного погляду у славістиці спонукало українсько-американську дослідницю Марію Соневицьку опублікувати есеї «Що таке Україна? Нотатки про епістемічний імперіалізм» (Sonevytsky, 2022). Впродовж років М. Соневицька займалася україністикою в англійському академічному середовищі й зблизька відчула російськоцентричність інституційних досліджень, прихованих за евфемізмом *Slavic Studies*. Свій досвід вона концептуалізувала за допомогою поняття «епістемічний імперіалізм», яке назвала масштабуванням концепту вестсплейнінгу.

М. Соневицька пропонує епістемічним імперіалізмом називати знаннєво-владний дисбаланс між пізнавальними центрами (колишніми чи нинішніми метрополіями) та периферіями (колишніми колонізованими), внаслідок якого образи того, чим є Україна, мігрують між панівними центрами продукування знання, оминаючи будь-яке знання, створене власне в Україні, українцями чи тими, хто спеціалізується на цій темі:

«Епістемічний імперіалізм — це зухвала переконаність у тому, що людина, яка щось знає чи вивчає з привілейованої позиції, як-от з позиції в англійській академії, може повністю перенести це на контексти, про які вона не знає нічого чи майже нічого» (Sonevytsky 2022, p. 22).

На думку М. Соневицької, поняття епістемічного імперіалізму здатне допомогти розглянути складнощі колоніалізмів, які не мали расової складової західного штибу. Вона підкреслює, як після повномасштабного вторгнення дослідники та журналісти, що в кращому випадку володіють російською мовою, але не українською, і не є експертами з української історії, культури чи то політики, заповнили простір своїми голосами, допускаючи до нього українців лише в ролі «емоційних свідків». Джерело епістемічного імперіалізму вона вбачає у певності західних епістемічних авторитетів щодо того, що вони виходять із нейтральних засад, на відміну від заангажованих українців.

¹⁵ Антиколоніальними тут і далі я називаю анти-, пост- і деколоніальні студії заразом (Пугач, 2023).

М. Соневицька теоретизує про декілька складових епістемічного імперіалізму:

- 1) експертна некомпетентність, зарозумілість і надмірна самовпевненість у чужих для цих експертів дисциплінах;
- 2) несправедливість щодо змісту свідчень дослідників і дослідниць стосовно проблематики, що є маргіналізованою у межах західної академії;
- 3) невігластво Заходу щодо колонізованих народів, зокрема щодо українців, підсилене російською та совітською пропагандою;
- 4) свідченнева несправедливість щодо незахідних дослідників.

У такий спосіб увиразнюються два аспекти епістемічного імперіалізму: у першому випадку йдеться про некомпетентність експертів у незнайомій для них сфері, а імперіалізм використовується радше як метафора для опису поширення методологій і поглядів однієї дисципліни на іншу (складові 1–2). Проте розуміння епістемічного імперіалізму на основі складових 3–4 вже не пропонує розглядати імперіалізм як метафору. У другому випадку йдеться про безпосередні наслідки колоніалізму, тобто фактично про колоніальність знання в наукових дисциплінах (Сідорова, 2024). Метафоричне значення епістемічного імперіалізму стосується ігнорування голосів західних експертів, які спеціалізуються на темі України, тими більш привілейованими дослідницями, які застосовують свій епістемічний авторитет, набутий у престижніших галузях, претендуючи на роль експертки у дотепер маргіналізованих, а нині популярних темах, як-от україністика. Натомість буквальне застосування цього поняття стосується безпосередньо кривди, завданої тим, чия «шкура в гри»¹⁶, — тим, хто є «предметом» цих дискусій, але кого зрідка визнають їх учасником, заперечуючи в такий спосіб їхню (нашу) суб'єктність.

Рішення, яке запропонувала М. Соневицька, лежить на особистісному рівні. Вона закликає до політики скромності і запрошує своїх колеґ у західній англійській академії «продовжувати вчитися, виходити за межі наявних зв'язків, допомагати українцям в їхніх проєктах епістемічного й матеріального спротиву та запитувати їх

¹⁶ Тут у значенні, використаному Нассімом Талебом (2019) в однойменній праці. Мені йдеться про ризики (як-от буквальний ризик життям) і відповідальність безпосередніх «експертів із досвіду» та відсутність ризиків і безумовної відповідальності «академічних експертів». В одному реченні українська дослідниця Юлія Лашук демонструє розрив між академічною та досвідною експертизою: «Чи можна розмістити пункт “виживання” серед професійних кваліфікацій у резюме?» (Lashchuk, 2023). Я вдячна Олександрі Луковині за те, що він звернув мою увагу на вище згадану працю Н. Талеба.

і дослухатися до них, не вважаючи, що ви вже все знаєте» (Sonevytsky, 2022, p. 29).

М. Соневицька порушує важливу тему, проте деякі аспекти її роботи, зокрема ті, що стосуються обставин її публікації, на мій погляд, потребують додаткової уваги. Розглянута стаття вийшла друком в журналі *Toros*, який є майданчиком для білоруських і ліберальних російських вчених у Литві. DOI цієї статті, як і багатьох статей, опублікованих у журналі у попередні роки, веде на ресурс *Cyberleninka.ru*. Такий вибір платформи зменшує потенційний ефект статті: по-перше, так стаття підтримує російськоцентрованість світової (не лише західної) академії, яку критикує¹⁷; по-друге, публікація стає менш помітною для своїх безпосередніх адресатів.

Друга заувага стосується стилю публікації. Риторика начал — це такий спосіб презентувати свою роботу, що подає її як початок чогось абсолютно нового, затьмарюючи заслуги попередниць (Dotson, 2012; Pohlhaus, 2017; Сідорова, 2023b). М. Соневицька спробувала уникнути цієї риторики, згадавши доробок Пітера Гаррісона. Вона зауважила, що помилково вважала себе авторкою поняття, адже воно з'явилося *en passant* в епілозі до книжки Пітера Гаррісона (Harrison, 2015). Для Гаррісона епістемічний імперіалізм — це модерна настанова на те, що наука має право встановлювати і справді встановлює стандарти справжнього знання. М. Соневицька переконана, що пропонує нею концептуалізація поняття, хоч і виникла незалежно від П. Гаррісона, може розглядатися як продовження його підходу. Недоліком такого підходу є те, що М. Соневицька оминає увагою інших попередників.

Натомість Віталій Чернецький і Кристін Візелер пов'язують епістемічний імперіалізм із поняттям *культурного імперіалізму* Айріс Маріон Янг, Марії Лугонес та Елізабет Спелман (Chernetsky, 2024; Wieseler, 2020). Про епістемічний імперіалізм писали, наприклад, Лорейн Коуд (Code, 1991), Вільям П. Елстон (Alston, 1993) і Марко Стаменкович (Stamenkovic, 2014). Доречно згадати про існування поняття *«науко-*

¹⁷ Сайт журналу доступний російською та англійською мовою, російська мова є на логотипі журналу. Журнал приймає публікації російською, англійською та білоруською мовами, а також іншими мовами як виняток, проте станом на момент написання цієї статті понад 68 % матеріалів опубліковано російською мовою (білоруською мовою — менше ніж 4 %). Я зовсім не стверджую, що редакція журналу підтримує російське вторгнення в Україну, політику В. Путіна чи А. Лукашенка. Натомість йдеться про наслідки російської імперської політики, що проявляються в епістемічних практиках колективу (зокрема єднання науковиць на основі російської мови, співпраця з російськими дослідницями, використання російськомовних джерел тощо).

вий імперіалізм», яке було використане ще у 1920-х рр. (Powell, 1921) та розвинене Джоном Дюпре (Dupré, 1994)¹⁸, а також про «епістемологічний імперіалізм» (Marxen, 2020; Noah, 2008), «епістемічний колоніалізм» і «епістемічну колоніальність» (Ibarra-Colado, 2006; Naudé, 2019). Наприклад, Едуардо Іварра-Коладо визначає епістемічну колоніальність як «процеси, завдяки яким інституалізація знання як наукового знання дала змогу інтегрувати корінні еліти у панівну англо-євроцентричну ідеологію модерності» (Ibarra-Colado, 2006, p. 464). Дослідник спирається тут на ідею колоніальності знання, натомість М. Соневицька лише побіжно покликається на епістемологію колоніальності В. Міньюло, але не згадує про те, що він вжив термін «академічний колоніалізм», щоби описати використання англомовного академічного словника для фреймування латиноамериканської історії¹⁹.

Вартими особливої згадки є розвідки українсько-британського історика Тараса Кузьо, який запропонував термін *академічний орієнталізм*, на основі якого побудував аналіз у своїй книжці *Crisis in Russian Studies?* (Kuzio, 2020). Т. Кузьо називає академічним орієнталізмом спотворення образу України російською націоналістичною історіографією та західними істориками й політологами у спосіб, аналогічний до виображення Сходу, описаного Е. Саїдом (Kuzio, 2020, p. 67). Панування нарративу про об'єктивність імперіалістичної російської історіографії та націоналістичність української історіографії Т. Кузьо подає як типовий приклад академічного орієнталізму.

¹⁸ Імперіалістська наука, за Джоном Дюпре, побудована так, що ідея, пояснення або гіпотеза, яка спрацювала в одному конкретному випадку, абсолютизується до універсальної, набуваючи в процесі цього перетворення все більш абстрактного характеру, і безоглядно нав'язується всім іншим випадкам (Dupré, 1994). Дюпре критикує економістів, що діють як типові імперіалісти, які «не просто встановлюють посольства в іноземних країнах та пропонують свої консультації індигенному населенню», а «в галузях, в які вони вираються, запроваджують цілковито нову методологію, яка [...] у багатьох випадках є майже абсолютно недоречною» (Dupré, 1994, p. 377). Сучасну картину досліджень наукового імперіалізму див.: (Mäki et al., 2018).

¹⁹ М. Соневицька прирівнює епістемічний імперіалізм до «епістемології колоніальності», яку називає впливовим поняттям, що належить В. Міньюло (Sonevutsky, 2022, p. 22). Насправді це поняття приписують Л. М. Алкоф, на яку покликається М. Соневицька (Alcoff, 2007; Mignolo, 2020), а В. Міньюло розвиває ідею колоніальності влади та знання (див.: Сідорова, 2024). Незважаючи на те, що М. Соневицька взаємодіяла з роботою В. Міньюло, написаною у співавторстві з Мадіною Тлостановою (Tlostanova & Mignolo, 2012; Sonevutsky, 2019), вона приписує йому також і заперечення колоніального минулого Росії, хоч у зазначеній роботі Російська імперія та СРСР розглядаються як колонізатори. Втім, варто зазначити, що В. Міньюло вбачає у Росії та Китаї силу, що здатна забезпечити девестернізацію світу, і вдається до виправдання російської агресії (Mignolo, 2023).

Він аналізує такі риси академічного орієнталізму (Kuzio, 2020; Кузьо, 2023): гейткіпінг, тобто контроль доступу до пострадянських і євразійських студій, який здійснюють дослідники Росії, що очолюють дослідницькі центри; вибіркове залучення джерел, зокрема ігнорування українських джерел, навіть російськомовних; використання російської та совітської дослідницьких оптик; *Putinversteh* підхід (настанова на виправдання дій Путіна і звинувачення України та Заходу).

Тож дослідження М. Соневицької не повною мірою розкриває потенціал антиколоніальних і феміністських епістемологій. Авторка обмежується зверненням до окремої (західноакадемічної) рецепції одного з варіантів деколоніальної оптики. Важливо зазначити, що саме посередництво (колишніх) метрополій в інтелектуальному обміні між (колишніми) колоніями та іншими центрами знання є однією з ознак інтелектуальної залежності в умовах колоніальності знання (Hountondji, 1990; Ndlovu-Gatsheni, 2020). У такий спосіб Марія Соневицька стирає роботу своїх колег і приховує пласт теоретизувань на цю тему. Враховуючи ситуованість М. Соневицької як знавиці, це можна розглядати як дослідницький недогляд, нереалізований потенціал наближення до епістемічної справедливості чи навіть як завдану епістемічну кривду.

Політика скромності, пропонує М. Соневицькою для розв'язання проблеми епістемічного імперіалізму, ґрунтується на епістемології та етиці чеснот і стосується індивідуальної поведінки того чи того дослідника, але не вирішує системних проблем, що підтримують структуру колоніальності знання. Сама авторка, свідомо дотримуючись чесноти інтелектуальної скромності, відтворила обмеження колоніальної епістемології.

Інші спроби аналізу

Епістемічне пригнічення з боку західної академії може ставати помітним уже під час навчання в українських університетах. Зокрема, Ольга Бурлюк (Burluk, 2019) зазначає, що, ставши студенткою Києво-Могилянської академії, почула, що мусить забути те, як писала раніше, бо в англомовному світі думають, аргументують та пишуть інакше, — і дотримання правил англійського академічного письма є запорукою успіху. Вона відчула, що йдеться не тільки про інший порядок *слів*, а про інший порядок *думок*, і була змушена відмовитися від будь-якого іншого письма, крім письма за правилами англомовної

академічної спільноти. У сучасній світовій науці це все ще залишається необхідним: місцеві голо- си мають шанс бути почутими лише за умови прийняття західної епістемологічної парадигми (Buchowski, 2012). У формі щоденника О. Бурлюк описує доброзичливу зневагу до українок та української науки, як від західних колег, так і від росіян. Зрештою вона порівнює себе з китайською магістранткою, яка поруч із західними науковцями «почувається усталено неповноцінною, попри те, чи до неї так ставляться, ще до того, як до неї поставляться взагалі» (Burluk, 2019, p. 41). О. Бурлюк намагається вийти за межі стандартизованого на Заході стилю міркування та письма, проте все одно змушена дотримуватися конвенцій західної академії, як-от писати про «конфлікт» в Україні (у 2017 р.), витрачаючи значну частину свого інтелектуального ресурсу на «відсторонення» та збереження «професіоналізму». Вона діагностує *потрійний комплекс меншовартості* у себе — і в українців загалом, але демонструє, що його становлення спричинене поведінкою більш привілейованих знавців.

Цю ж методологію використовує Дар'я Цимбалюк для розвідки про те, що означає бути дослідницею України та з України, яка працює в західному академічному середовищі. Вона залучає широке коло джерел: звертається до теоретизувань Сари Ахмед, бел гукс²⁰, Глорії Ансальдуа, перебуває в діалозі з українськими дослідниками та письменницями, а також з дослідницями, які поділяють наш досвід боротьби з пригнобленням та несправедливістю (Tymbalyuk, 2023, p. 700). Ба більше, вона вважає, що для того, щоб зрозуміти, як російська колоніальність діє у західному епістемічному просторі, треба дати відповідь на запитання про те, як російське епістемічне та культурне стирання діє в Україні. В центрі її дослідження — *знання, що походить зі страждання* (термін запропоновано hooks, 1994), а саме те, як тіло, на яке впливає війна, дає змогу знати. Її тіло допомагає їй «розмежовувати колоніальне насильство» та вчить її спротиву за допомогою відмови від взаємодії (Tymbalyuk, 2023, p. 702). Вона відчуває, що занепокоєння від знецінення її інтелектуального доробку як дослідниці (і бажання бачити в ній лише «голос з України») — це теж частина сучасної колоніальності знання, бо «голос з України» не має важити менше, ніж «голос дослідника»:

«Нині я не переймаюся, чи історії, якими я ділюся як дослідниця України та з України, сприймаються як емоційні чи особисті. Насправді я приймаю це, я хочу, щоб мої історії зворушували. Говорити й писати про Україну для мене стало формою плачу, і я хочу, щоб ви плакали зі мною. Я вірю, що саме знання, яке походить з пристрастей наших тіл, спонукає нас нести справедливість» (Tymbalyuk, 2023, p. 708).

Д. Цимбалюк вважає, що деколонізація славістики та східноєвропейських студій має спиратися на зміщення фокуса дослідників на втілене знання (embodied knowledge), «знання як тягар, знання як поранення та знання як звільнення» (Tymbalyuk, 2022). Важливість емоційних свідчень та емпатії як обов'язкової частини наукових досліджень підкреслює й Ю. Буйських (Buyskykh, 2023). О. Хромейчук спрямувала біль втрати на те, щоб змусити західну аудиторію почути українок, і закликала споживати цей біль чуйно (Khromeychuk, 2022a). Така позиція змушує західних академіків, що не мають втіленого знання про Україну, знаходити стратегії дослідницької солідарності та співпраці замість використання українських знавиць як ресурсу (Donovan, 2023).

Віталій Чернецький залучає оптику епістемічної несправедливості (Fricker, 2007), говорячи про свідченнєву та герменевтичну несправедливість, навмисне герменевтичне невігластво, епістемічне пригнічення та експлуатацію, щоби продемонструвати, як цих несправедливостей зазнають українці в глобальній інтелектуальній спільноті (Chernetsky, 2024). Він закликає науковців світу визнати існування антиукраїнських упереджень і боротися з ними, забезпечивши достатні ресурси для вивчення української мови та культури. Галина Котлюк (Kotliuk, 2023) також критикує упередження, поширені у постколоніальних студіях, починаючи з робіт Е. Саїда. Зокрема, вона зауважує, що вже Е. Саїд відкидає думку про те, що СРСР можна розглядати як імперіалістичний проект, натомість подає його як приклад «хорошого» колоніалізму (Kotliuk, 2023, p. 02). Тенденція до ігнорування російського імперіалізму триває. Змалювавши історичні контексти, Г. Котлюк показує, як саме трапилося так, що умовний колективний Захід бачив Україну та українок крізь *подвійну колоніальну лінзу*. Уявлення про нас було викривлено двічі: спочатку російським колоніалізмом, а потім західним орієнталізмом. Цей підхід перегукується з ідеєю вторинного евроцентризму, або ж вторинної колоніальної диференціації, згідно з якою Росія та СРСР були імперіями, які

²⁰ Американська філософія бел гукс наполягала на тому, щоб писати своє ім'я та прізвище з маленької літери. На її думку, це рішення дає змогу перенести увагу з особистості на ідеї, з індивідуального авторства на колективну боротьбу.

мали власні колонії, але водночас самі були підвладні європейській імперіалістичній риторичі (Plostanova & Mignolo, 2012, p. 52).

Доречно згадати й поняття *міжнародної імперіалістичної солідарності*, яке використовує Оксана Забужко:

«Може [...] еліти колишніх імперій Заходу відчували певну недозволену втіху, коли, замість здригаться, поблажливо всміхались на ту неприкриту колонізаторську пиху, з якою Москва трактувала своїх “чорножопих” підданців (цей расистський пейоратив уживається в Росії цілком собі публічно, зокрема й улюбленцем західних медій Алексеем Навальним)? Може, Путінів ксенофобський і мізогінний гумор, грішним ділом, нагадував не одному західному лідеру добрі старі часи власного дідуся в Індії, Алжирі чи Конго — і через те й не здавався загрозливим? Радше застарілим...» (Забужко, 2023).

Ідея пейоритизувати слово «солідарність» може бути непривабливою, тож можна запропонувати такі варіанти, як *міжімперське порозуміння*, *імперіалістична спорідненість* тощо²¹. Але спостереження щодо ментальної близькості колишніх колонізаторів здається мені влучним: у подібний спосіб психологію колонізаторів і колонізованих розглядали класики антиколоніальної теорії (Fanon, 1986; Memmi, 1974; Nandy, 1983; wa Thiong'o, 1986). Лора Дойл (Doyle, 2020) міркує про міжімперські відносини як основу імперської ідентичності: як людину визначають її стосунки з іншими людьми, так й імперії визначають інші імперії *longue durée*. Складні політичні, економічні, особисті та інші міжімперські зв'язки століттями визначали позиціонування тих чи тих імперій. Можливо, спостереження О. Забужко вдасться пов'язати з подібним теоретизуванням.

Попри те, що українські студії довго були «незначним додатком до європейських чи російських студій» (Dudko, 2023, p. 176), а історію України вивчали з російськоцентричних позицій, Оксана Дудко вбачає у розвитку українознавства на Заході потенціал до становлення плюріверсальності, тобто епістемічного розмаїття в академії. На її думку, згода світової спільноти на долучення України до російського епістемічного простору є «міжнародною зрадою», що нищить довіру. О. Дудко вважає, що українські студії не тільки підважують російський імперіалізм, а й виявляють інші імперіалістичні патерни продукування та поширення знання на Заході.

²¹ Я вдячна Миколі Бакаєву та Вероніці Пугач за обговорення цього питання.

Непередбачений більшістю західних науковців розвиток російсько-української війни створив місце для потенційних змін всередині західного академічного простору. Український мілітарний і епістемічний спротив підважили засади російськоцентрованих дискурсів і викрили їх не лише як шкідливі для українського та інших пригнічених народів, а й як хибні. Водночас це створило загрозу для привілейованих знавців, що заробили свою репутацію на просуванні російських наративів (Достлєва & Мимрук, 2024).

Епістемічний саботаж

Вище я звернулася до спроб проаналізувати проблему дискримінації українців як знавців у західній академії, здійснених в останні роки переважно українськими дослідниками. Більшість розглянутих авторок спрямували свою критику на колоніальні структури, що визначають епістемологію та методологію західного наукового апарату, а також використали особисті досвіди, щоби описати системну несправедливість. У цьому розділі я запропоную ще один погляд, спробувавши звернути увагу на усвідомлені та спрямовані дії раніше не названої групи кривдниць.

Герменевтичний саботаж — це різновид епістемічної несправедливості, який виникає, коли знавець або група знавців, що перебувають у порівняно домінантній позиції, активно маргіналізують іншу групу знавців, підтримуючи чи погіршуючи наявні структурні упередження у панівних герменевтичних ресурсах (Edgoose, 2024). Спираючись на це визначення, можна стверджувати, що русисти і росіяни систематично саботували та продовжують саботувати спроби вплинути на російськоцентристські упередження. Хан Едгуз виділяє чотири різновиди герменевтичного саботажу: викривлення, апропріація, створення понять та зміна значень наявних понять для підтримки та створення упереджень (див. табл. 1).

Таблиця 1

Різновиди герменевтичного саботажу
(адаптовано з Edgoose, 2024)

	Маніпуляція наявними герменевтичними ресурсами	Запровадження нових герменевтичних ресурсів
Наявне запровадження нових термінів	Викривлення	Створення упереджених ресурсів
Немає запровадження нових термінів	Апропріація (привласнення)	Заміщення (надання нового значення наявному терміну)

Підхід Х. Едгуза важливий, бо підкреслює, що саботаж у таких випадках не можна пояснити за допомогою певної форми незнання чи невігластва: кривдники *знають*, які герменевтичні ресурси потрібні маргіналізованим знавцям, але *свідомо* та *дієво* відмовляються їх використовувати. Герменевтичний саботаж іде пліч-о-пліч із тим, що називають превентивною (Сідорова, 2023а) або учасницькою несправедливістю (Hookway, 2010), а саме відмовою тим чи тим знавцям в участі у пізнавальних практиках. Певно, ніщо не викривлює наші уявлення сильніше, ніж відмова у впливі на них тим, кого ці уявлення стосуються. Для завдань цієї статті я дозволю собі широко узагальнити ці несправедливості як епістемічний саботаж. *Епістемічним саботажем я називатиму свідомі дії, спрямовані на унеможливлення створення, здобуття та поширення знань, свідчень чи інтерпретацій*²². Я стверджуватиму, що епістемічний імперіалізм і епістемічний саботаж безпосередньо пов'язані: імперіалізм як структурне явище не міг би існувати без конкретних проявів влади на рівні повсякденної взаємодії²³. Поняття епістемічного саботажу буде корисним для того, щоб привернути увагу до конкретних дієвців, які підважують здатність західної академії провадити неупереджені розвідки, не заперечуючи наявності структурних вимірів проблеми.

Далі я розглядатиму випадок тривалого епістемічного саботажу, якого зазнав Юрій Шевельов, знаний український філософ і дослідник. Досвід, який він описав, є цікавим як репрезентативний приклад епістемічного саботажу укра-

їнців у західному академічному середовищі, а також як демонстрація важливості біографічного виміру не тільки для історіографії думки²⁴, а й для соціальної епістемології.

Ю. Шевельов вимушено емігрував до США після Другої світової війни. Його переїзд і працевлаштування на викладацьку посаду на політехнічному заочучував російський мовознавець Роман Якобсон, професор кафедри славистики Гарвардського університету та її сирій кардинал²⁵. Р. Якобсон розвивав традиційний на той час погляд на розвиток слов'янських мов, згідно з яким східнослов'янські мови становили тривалу єдність, а також вважав, що лише дві мови розвивалися самостійно: російська і сербохорватська²⁶. Натомість Ю. Шевельов на ґрунті білоруської (Sherekh, 1953), а пізніше й інших слов'янських мов (Sherekh, 1979) доводив, що «общеруській язык» — це міф, а східнослов'янські племена мовили діалектами чотирьох груп, які й трансформувалися у сучасні мови.

Постать Р. Якобсона нам цікава з огляду на його вплив на інституалізацію славистики у західній академії, яка активізувалася у післявоєнний період²⁷. Ю. Шевельов (Шевельов, 2013, с. 371, 400) визначає два періоди західної славистики: доякобсонову славистику і славистику Якобсона. Саме Р. Якобсон безпосередньо вплинув на те, які саме уявлення про славистику закріпилися, а саме російськоцентричність якобсонівського штибу. Коли у 1950-х роках американські університети почали відкривати кафедри славистики, готові кадри для них постачав Р. Якобсон:

«Він мав удачу завойовника, Наполеона або Гітлера. [...] Його імперія мала простягатися на всі ті численні ділянки, за які він хапався, але передусім імперія будувалася в славистиці, спершу американській, потім світовій. Це була експансія ірраці-

²² Я не перша використовую це поняття. Наприклад, його пропонували у межах студій інвалідності на позначення систематичного організованого відкидання свідчень людей, що звертаються за соціальною допомогою на підставі інвалідності, та їхніх лікарів (Porter et al., 2023). Я не спиралася на цю роботу у своєму дослідженні, але наші підходи мають важливу спільну рису: і мені, і Т. Портеру з колегами йдеться про зумисні цілеспрямовані дії тих, хто чинить епістемічну кривду. У подібний спосіб цей концепт використовують також філософи Кім Стерельні (Sterelny, 2004), Лоренс Торчелло (Torcello, 2022) та інші. Втім, епістемічний саботаж не обов'язково є негативним явищем, він може бути формою епістемічного спротиву, див. напр. (Mihai, 2018).

²³ Я спіраюся тут на М. Фрикер, яка доповнила аналіз М. Фуко і Т. Вартенберга (Fricker, 2007; Wartenberg, 1992; Фуко, 2020). На думку Фрикер, влада може функціонувати на рівні дієвців (agential power) і на структурному рівні (structural power), але в будь-якому міжособистісному прояві влада завжди-вже існує як структурна сила. Влада може функціонувати як активно, так і пасивно, причому ці два прояви є взаємозалежними: активна дія влади необхідна для того, щоб в інших випадках впливати на поведінку дієвців пасивно. Так, водії уникають паркуватися в заборонених місцях, бо їх за це можуть оштрафувати або евакуювати (пасивний вплив); але якщо штрафи ніколи насправді не випикуватимуть, а автівки не евакуюватимуть (не буде активного прояву), то водії залишатимуть автівки у невідповідних місцях частіше (зниження пасивного впливу). Див.: (Fricker, 2007, pp. 9–14).

²⁴ Докладніше про роль біографічного підходу в історії думки див., напр.: (Менжулін, 2010, 2018).

²⁵ Формально кафедру очолював історик Михайл Карповіч, але справжня влада належала Р. Якобсону: разом з останнім до Гарварду перейшли 14 студентів, Якобсон сприяв найму своїх протеже, він же залучав потрібне фінансування тощо (див. докладніше: Varan, 2021; Вакуленко, 2021; Шевельов, 2013). Втім, М. Карповіча називали людиною, що колонізувала студії з російської історії в США (Smith-Peter, 2022). Про становлення незалежних українських студій у США див.: (Sysyn, 2021).

²⁶ Р. Якобсон також, усупереч чеським дослідникам, стверджував, що чеська культура не є орієнтованою на західноєвропейську, а є суто слов'янською, а також подавав «Слово о полку Ігоревім» як російський епос (Kučera, 1983) тощо.

²⁷ Тут не зачіпаю вплив Р. Якобсона та інших росіян на європейську славистику. Про «мирне і пільне нашествя» росіян на Центральну Європу у міжвоєнний період, яке «не проходило [...] без насилля», пише Іво Поспішил (Поспішил, 2016). Також див. працю Володимира Звinyaцьковського (Звinyaцьковський, 2023).

ональна, експансія заради експансії. Він мав стати імператором славистики» (Шевельов, 2013, с. 360).

За свідченнями Ю. Шевельова (Шевельов, 2013), у США від підтримки Р. Якобсона залежали: 1) здобуття посад у відділах славистики в університетах; 2) публікації у славистичних журналах; 3) отримання стипендій і нагород; 4) участь у дослідницьких проєктах; 5) отримання рецензій на опубліковані роботи. Ю. Шевельов не погодився адаптувати свою мовознавчу концепцію під русофільські вимоги Р. Якобсона та подав її до друку без погодження з ним. Р. Якобсон разом із колишнім міністром освіти УРСР, провідником русифікації та директором Інституту мовознавства імені О. Потебні Іваном Білодідом організував кампанію з компрометації Ю. Шевельова як знавця. Кампанія мала на меті цілковито ізолювати дослідника.

Спільними зусиллями русистів у західній академії та совітських структур було створено міф про колаборацію Шевельова під час німецької окупації України: совітські діячі надали «докази», а Р. Якобсон та його протеже взяли на себе просування міфу. Кампанію, за свідченнями Шевельова, проводили у двох напрямках: в особистих розмовах його очорнювали як особистість, а публічно дискредитували як дослідника. Епістемічний саботаж був у цьому випадку спільним координованим зусиллям двох груп: товариства Р. Якобсона та совітських діячів, які також розділили між собою сфери впливу — Захід і Східний блок (Вакуленко, 2021)²⁸. Тобто

²⁸ Кампанія проти Шевельова активно розгорнулася після того, як він узяв участь у Міжнародному конгресі славистів 1962 р. Цікаво, що саме 1962-й став останнім роком «відлиги» на теренах підсовітської України: після промови Микити Хрущова почалися активні переслідування, а у 1965 р. пройшла хвиля арештів шістдесятників (Мокрик, 2023). У 1964–1965 рр. вийшла друком монографія Ю. Шевельова «Передісторія слов'янських мов» (Shevelov, 1964). Дуже швидко з'явилася перша нищівна рецензія, за нею — ще дві, всі написані учнями Р. Якобсона у глузливо-зневажливого тоні. Я наведу лише кілька цитат зі згаданих рецензій: «Зусилля, яких треба докласти до читання [цього твору] марні, оскільки Шевельов не пропонує нічого цінного, що не було б сказано раніше і краще» (Lunt, 1966, р. 85); «Прикро робити висновок, що ця книга була б значно ціннішою, якби теорію та більшість пояснень вилучити, а залишити лише приклади та бібліографію» (Lunt, 1966, р. 92); «Шевельов [...] нерозсудливо вирішив ігнорувати буквально всі теоретичні розробки, опубліковані на сьогодні, навіть праці провідних дослідників галузі [Р. Якобсона, А. Шахматова та А. Мее]» (Lightner, 1966, р. 682); «Ця книга не підходить лінгвістам, оскільки нічого не говорить про природу мови» (Lightner, 1966, р. 686). Ю. Шевельов не мав змоги на них відповісти, бо американська традиція не передбачала публікації відповідей автора рецензованого твору, з чого вправно скористався Р. Якобсон. В особистих розмовах та в листуванні Р. Якобсон і його спільники говорили так: «Для мене і для моїх міжнародних друзів така людина просто негідник (villain), який не лише не заслуговує оборони й підтримки від чесних людей, але виключив себе з прогресивного культурного суспільства і праця якого в американському університеті становить ганьбу для

будь-яке знання, що суперечило панівній лінії русофільської славистики, викорінювалося вже на етапі проведення дослідження та підготовки публікації, а якщо знавиця відмовлялася працювати у визначених межах, її дискредитували, щоб не допустити позитивної рецепції ідей.

Р. Якобсон переносив на взаємини з колегами колоніальну систему відносин: українські дослідники мали бути контрольованими й не виходити за визначені межі, якщо ж вони наважувалися на самостійність, то їх слід було знищити. Мовознавчі дослідження Ю. Шевельова становили загрозу російськоцентричній парадигмі Р. Якобсона, тож їх намагалися приховати. Знаною мала залишитися лише концепція Р. Якобсона, невіддільною складовою якої була ідеологія:

«Конфлікт добіг свого вичерпання, позиції в значилися на роки й роки, дитячі ілюзії капітулювали перед тверезістю дорослих, Схід перед Заходом, Україна перед Росією, моє добре ім'я було втоптане в болото, пошана до мене втрачена в багатьох колег, мій вплив на молоде покоління майбутніх славистів зведений до мінімуму» (Шевельов, 2013, с. 395).

Славистика в західних академічних колах стала російськоцентричною завдяки цілеспрямованим діям російських дослідників і русистів. І сьогодні вони продовжують докласти зусиль, аби вона такою залишилася. Приглушення інтересу до української тематики, панування російської оптики та недовіра до українських голосів у західній (чи то світовій) славистиці — це систематичні явища, які, втім, мають і виразно агентний (суб'єктний) вимір. Роман Якобсон цілеспрямовано працював над створенням наукової славистичної імперії, яка б просувала проросійські наративи, легітимізувала російську експансію, привласнювала надбання інших культур та водночас заперечувала їхню вагу й існування. Випадок Юрія Шевельова яскраво демонструє, як саме провадиться епістемічний саботаж, а нинішня ситуація в західній академії свідчить про його наслідки: «Над американською слависти-

цього університету» (лист Романа Якобсона, цит. за: Шевельов, 2013, с. 398), а також покликалися на «факти», надані совітською стороною. Хоча Ю. Шевельова не було повністю вилучено з академічного життя, колеги почали його уникати, його праці не читали, а кількість його студентів зменшувалася. Зрештою *opus magnum* Шевельова, «Історичну фонологію української мови» (Sherekh, 1979), не помітили. Спрацювала тактика замовчування. Аналогічної тактики дотримувалися не тільки західні дослідники, а й автори в СРСР (Соловей, 2013). Ю. Шевельов писав про це так: «Я присвятив своє життя переглядові концепції історії української мови [...] Ну, і що? Яка реакція? Ніхто того не знає на Україні (бо заборонено), на еміграції (бо [де] тут відповідні фахівці?), ані серед чужинців (бо кого з них взагалі цікавить проблематика історії української мови?)» (цит. за: Вакуленко, 2021, с. 830).

кою Якобсона (а тим самим посередньо й Білодідова²⁹) тінь височить і по сьогоднішній день» (Шевельов, 2013, с. 400–401).

Розв'язання проблеми епістемічного пригнічення українців у західній академії потребує перш за все визнання дієвців, що чинили та чинять таке пригнічення, відповідальними за свої дії. Епістемічний саботаж не завжди супроводжується порушенням законів або писаних норм академічної доброчесності, втім, є очевидним порушенням їхнього духу. Тож етичні кодекси треба доповнити, а кривдники повинні зазнати репутаційних втрат. Другим аспектом є відшкодування епістемічних втрат. Українці мають потребу бути знаними й визнаними, ми заслуговуємо на довіру до наших свідчень та повагу до наших голосів. Українкам належне відшкодування у вигляді епістемічних репарацій (Bhambra, 2021; Lackey, 2022; Ruíz, 2020): структури, що утривають російськоцентричність, має бути переглянуто і змінено³⁰.

Висновки

Епістемічна нерівність між дослідниками, що належать і не належать до західної академії, а також між дослідниками, що провадять дослідження у рідній «мейнстріму» та займаються маргіналізованими темами, не є новим явищем. Ця нерівність стає більш вагомим і помітним для українців та українців у моменти ближчого контакту із західним академічним середовищем. Із початком російсько-української війни й особливо після повномасштабного вторгнення 2022 р. вона увиразнилася, оскільки російськоцентрична оптика світових наукових і політичних дискурсів стала прямою загрозою безпеці українців як в Україні, так і в усьому світі.

Українські та східноєвропейські знавиці в останні роки активно артикулюють проблему епі-

стемічного пригнічення голосів з України на Заході та аналізують її. Ця дискусія вписується в тренд поглиблення уваги до проблем соціальної, а не індивідуальної епістемології, характерний для сучасної англосовітської філософії. У цій статті я оглянула теоретизування, ґрунтовані на загальних антиколоніальних засадах, які доводять, що проблема епістемічного пригнічення є результатом системних структурних викривлень в епістемологічних засадах західного академічного середовища, що виникли внаслідок колоніалізму. Здебільшого ці дослідження не залучають напрацювання української інтелектуальної традиції та не взаємодіють ґрунтовно з інтелектуальним доробком мислителів Глобального Півдня та Сходу. Через це виникає парадоксальна ситуація, коли критика західних дослідницьких центрів виявляється створеною у традиціях цих центрів, за підтримки цих центрів та спрямована на покращення роботи цих самих центрів. Зрештою, мабуть, головна проблема дискусій про епістемічний імперіалізм на Заході полягає в тому, що їх проводять англійською мовою в межах англосовітської західної академії та для неї.

Погоджуючись із тим, що колоніальність знання безпосередньо впливає на західні епістемологічні системи, я запропонувала звернути увагу не лише на структурні явища, а й на безпосередніх дієвців, що активно чинять, підтримують та підсилюють епістемічну несправедливість щодо маргіналізованих знавців у західному академічному середовищі. Водночас у просторі західної академії знавці, які асоціюються з Росією — чи то на основі проросійського змісту пропонованого знання, чи то на основі самоідентифікації, — є привілейованими й активно створюють і підтримують систему знання, що забезпечує їхнє панівне становище. Я використала поняття «епістемічний саботаж», щоб концептуалізувати досвіди зумисного підриву інтелектуальних зусиль українок та українців на Заході, а свідчення Юрія Шевельова стали для мене зразком його досвідчення. Водночас голоси української західної діаспори розповідають не тільки про епістемічне пригнічення, а й про епістемічний спротив, — значення цих досвідів важко переоцінити.

Залучаючи до українського філософсько-епістемологічного дискурсу наратив Юрія Шевельова, я прагнула продемонструвати, як звернення до власної традиції може вплинути на аналіз соціально-епістемологічних явищ. Я переконана, що саме центрування українських досвідів та пошук української теоретичної мови

²⁹ Ю. Шевельов (2013) був переконаний, що І. Білодід співпрацював із КГБ, тобто «Білодідова тінь» — це тінь КГБ. Наразі невідомо, який характер мала названа співпраця, але можна бути впевненими, що, по-перше, копії статей Ю. Шевельова, написаних під час окупації, не були доступні пересічним жителям СРСР. І. Білодід міг отримати до них доступ винятково за сприяння КГБ. По-друге, ці статті були підписані псевдонімом Гр. Шевчук, який Шевельов розкрив пізніше, у 1964 р., тож хто проінформував І. Білодіда про авторство та як він доводив, що Гр. Шевчук і Ю. Шевельов — це одна особа, невідомо (Вакуленко, 2021). Лариса Масенко вважає, що І. Білодід, «безперечно, виконував завдання знищення Ю. Шевельова, отримане з КГБ» (Масенко, 2021, с. 243). Р. Якобсон теж часом співпрацював з совітською владою. Так, Міністерство внутрішніх справ Чехословаччини міжвоєнного періоду було переконане в тому, що Р. Якобсон прагнув університетської посади саме у галузі славистики для просування інтересів СРСР (Steiner, 2018).

³⁰ Росія винна Україні та іншим колонізованим нею народам набагато більші епістемічні репарації, але розгляд цього питання виходить за межі статті.

є шляхом до української епістемічної деколонізації: провінціалізації колишніх метрополій і подолання колоніальності знання. Водночас важливим є й діалог з антиколоніальними головами Глобального Півдня та Сходу, країн Центральної та Східної Європи, причому як акаде-

мічними, так і неакадемічними. Життя в умовах колоніальності і спільні досвіди протистояння імперській експансії є міцною запорукою для солідарності, але ми ризикуємо втратити її, якщо взоруватимемося винятково на західну наукову традицію.

Список посилань

- Бойченко, М. (2023). Основні напрями протидії «руському миру» в Україні: завдання деколонізації. *Філософія освіти*, 29 (2), 60–77. doi.org/10.31874/2309-1606-2023-29-2-4.
- Бойченко, М. (2024). Культура академічної комунікації в Україні: Пошуки відповідей на виклики війни. У *Національна наука і освіта в умовах війни РФ проти України та сучасних цивілізаційних викликів: матеріали V Всеукраїнської міжгалузєвої науково-практичної онлайн-конференції (27 березня — 2 квітня 2024 року)* (с. 44–48). Інститут обдарованої дитини НАПН України.
- Ботанова, К. (2023, 22 вересня). Прийняти не можна відмовитись: Колонка Катерини Ботанової про співпрацю з росіянами та «війну Путіна». *Суспільне Культура*. <https://susplne.media/culture/578201-prijnati-ne-mozna-vidmovitis-kolonka-katerini-botanovoi-pro-spruvpracu-z-rosianami-ta-vijnuputina/>.
- Вакулєнко, С. (2021). Бездомний громадянин світу — Юрій Переможець (післямногослів'я замість післямови). У Ю. Шевельов, Я — мене — мені... (І довкруги): Спогади. 2. В Європі: Зустрічі з Романом Якобсоном (с. 631–873). Видавець Олександр Савчук.
- Грищенко, А. (2020, 3 липня). Заходо пояснення України: чи тожні образливі прізвиська «хохол» і «нігер»? *Nihilist*. <https://www.nihilist.li/2020/07/03/zahodopoyasnennya-ukraini-chi-totozhni-obrazlivi-prizviska-hohol-i-niger/>.
- Достлева, Л., & Мимрук, О. (2024, 24 травня). Випадаючи з мап: Лія Достлева про Україну в деколоніальному дискурсі. *Читомо*. <https://chytomo.com/vypadaichy-z-map-liia-dostlieva-pro-ukrainu-v-dekolonialnomu-dyskursi/>.
- Єрмоленко, А. (2022). Спротив замість перемовин: Відповідь українського філософа Анатолія Єрмоленка Юрену Габермасу. *Філософська думка*, 3, 59–63. <https://dumka.philosophy.ua/index.php/fd/article/view/617>.
- Забужко, О. (2023, 10 грудня). І трошки про цензуру. *Facebook*. <https://www.facebook.com/oksana.zabuzhko/posts/pfbid0PAZshPWjsr5DFiBuz72sULWwutM5u745WFHGN7dod8mebT7BFguGCVFmLqLrzUSNI>.
- Звизначковський, В. (2023). Потєбня та потєбніанці у лекціях Р. Якобсона у Масариковому університеті (Брно, 1935). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*, 92, 15–22. <https://doi.org/10.26565/2227-1864-2023-92-02>.
- Кузнєцова, Є. (2023). *Мова — меч. Як говорила Радянська імперія*. Твоя підпільна гуманітарка.
- Кузьо, Т. (2023, 17 липня). Чому дослідники росії на Заході не змогли зрозуміти вторгнення росії в Україну. *Вокс Україна*. <https://voxukraine.org/chomu-doslidnyky-rosiyi-na-zahodi-ne-zmogly-zrozumity-vtorgnennya-rosiyi-v-ukrayinu>.
- Кулик, В. (2022). Дискусії із західними колегами про науку під гуркіт війни. *Критика*, 1–2, 20–23. <https://krytyka.com/ua/articles/dyskusii-iz-zakhidnymy-kolehamy-pro-nauku-pid-hurkit-viiny/>.
- Лютій, Т. (2024, 15 січня). Навіщо нам постколоніальна теорія? *The Ukrainians*. <https://theukrainians.org/navishcho-nam-postkolonialna-teoriia/>.
- Масєнко, Л. (2021). Великий Українець (життєвий і творчий шлях Юрія Шевельова). У І. Гирич, & Л. Рудницький (Ред.), *Академічна традиція українського зарубіжжя: Історія і сучасність: Liber amicorum на пошану проф. Альберта Кіні* (с. 232–248). Простір.
- Менжулін, В. (2010). *Біографічний підхід в історико-філософському пізнанні*. Національний університет «Києво-Могилянська академія»; Аграр Медіа Груп.
- Менжулін, В. (2018). Довідково-енциклопедична біографістика як жанр сучасних історико-філософських досліджень: англо-американський та український досвід. *Sententiae*, 37 (1), 153–167.
- Мокрик, Р. (2023). *Бунт проти імперії: Українські шістдесятники* (четверте видання). А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА.
- Наливайко, Д. (1998). *Очіма заходу: Рецепція України в Західній Європі XI–XVIII ст.* Видавництво «Основи».
- Поспішил, І. (2016). Брненская судьба Романа Якобсона в призме vota separata. *Питання Літературознавства*, 94, 68–81.
- Пугач, В. (2023). Доцільність поєднання феміністичного та антиколоніального підходів до історіографії філософії. *Наукові записки НаУКМА. Філософія та релігієзнавство*, 9–10, 137–146. <https://doi.org/10.18523/2617-1678.2022.9-10.137-146>.
- Саїд, Е. (2001). *Орієнталізм*. Видавництво Соломії Павличко «Основи».
- Сідорова, С. (2023а). В очікуванні епістемічної несправедливості: Порівняльний аналіз теорій превентивно-антиципаторних несправедливостей. *Актуальні проблеми духовності*, 24, 205–224. <https://doi.org/10.31812/apm.7645>.
- Сідорова, С. (2023b). *Концептуалізація феномену епістемічної несправедливості в сучасних епістемологічних контекстах* [Київський національний університет ім. Тараса Шевченка]. Інституційний репозитарій (електронний архів) Київського національного університету імені Тараса Шевченка. <https://ir.library.knu.ua/handle/123456789/3660>.
- Сідорова, С. (2024). Український погляд на колоніальність знання. У *Матеріали Міжнародної наукової конференції «Дні науки філософського факультету» Київського національного університету ім. Т. Шевченка, 18–19 квітня 2024 р.* (с. 681–687). Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет».
- Соловей, О. (2013). За глухою стіною. У О. Забужко, & Ю. Шевельов, *Вибране листування на тлі доби: 1992–2002. З доданими творами, коментарями, причинками до біографії та іншими документами* (с. 444–448). Видавничий дім «Комора».
- Талєб, Н. (2019). *Шкура у грі. Прихована асиметрія життя*. Наш формат.
- Фуко, М. (2020). *Наглядати й карати. Народження в'язниці*. Комубук.
- Шевельов, Ю. (2012). *Триптих про призначення України* (С. Вакулєнко, & В. Склярєва, Ред.). Права людини.
- Шевельов, Ю. (2013). Мої зустрічі з Романом Якобсоном. У О. Забужко, & Ю. Шевельов, *Вибране листування на тлі доби: 1992–2002. З доданими творами, коментарями, причинками до біографії та іншими документами* (с. 350–404). Видавничий дім «Комора».
- @EX_Dovzhenko. (2020, June 18). Ну і варто придумати якийсь термін типу «вестсплейнінг», коли якийсь браян макдональд розповідає тобі про генсеків-українців. *Twitter*. https://x.com/EX_Dovzhenko/status/1273646992762249216.

- Alcoff, L. M. (2007). Mignolo's Epistemology of Coloniality. *New Centennial Review*, 7 (3), 79–101. <https://doi.org/10.1353/ncr.0.0008>.
- Almario, A. (2017, May 19). Editorial: Slaves to conformity. *The Philippine Star*. <https://www.philstar.com/lifestyle/supreme/2017/05/19/1701597/editorial-slaves-conformity>.
- Alston, W. P. (1993). *Perceiving God: The epistemology of religious experience*. Cornell University Press.
- Baran, H. (2021). Roman Jakobson and American Slavic Studies: The First Postwar Decade. *Roczniki Humanistyczne*, LXXIX (7), 91–116. <https://doi.org/10.18290/rh21697-7>.
- Bazdyrieva, A. (2022). No milk, no love. *E-Flux Journal*, 127. <https://www.e-flux.com/journal/127/465214/no-milk-no-love/>.
- Bhambra, G. K. (2021). Decolonizing Critical Theory? Epistemological Justice, Progress, Reparations. *Critical Times*, 4 (1), 73–89. <https://doi.org/10.1215/26410478-8855227>.
- Boiko, Y. (2024). Two Central Meanings of Subjectivity and Their Application in the Political Context of Modern Ukraine. *NaUKMA Research Papers in Philosophy and Religious Studies*, 13, 26–33. <https://doi.org/10.18523/2617-1678.2024.13.26-33>.
- Buchowski, M. (2012). Intricate relations between Western anthropologists and Eastern ethnologists. *Focaal*, 63, 20–38. <https://doi.org/10.3167/fcl.2012.630103>.
- Burlyuk, O. (2019). Fending off a triple inferiority complex in academia: An autoethnography. *Journal of Narrative Politics*, 6 (1), 28–50.
- Buyskykh, J. (2023). Old-new colonial tendencies in social anthropology: Empathy in wartime. *Ethnologia Polona*, 44, 55–85. <https://doi.org/10.23858/ethp.2023.44.3366>.
- Chernetsky, V. (2024). Confronting Epistemic Injustice: Centering Ukraine in the Paradigm Shift in East European Studies. In N. Mörner (Ed.), *A World Order in Transformation? A Comparative Study of Consequences of the War and Reactions to these Changes in the Region* (pp. 23–30). Centre for Baltic and East European Studies, CBEES, Södertörn University.
- Clyne, E. (2019). Orientalist Speech-acts and Israeli Middle East Studies: Cautions and Criticisms of Edward Said Beyond the Battle of Ideas. *Journal of Holy Land and Palestine Studies*, 18 (2), 221–237. <https://doi.org/10.3366/hlps.2019.0216>.
- Code, L. (1991). What Can She Know?: Feminist Theory and the Construction of Knowledge. *Philosophy and Phenomenological Research*, 54 (2), 495. <https://doi.org/10.7591/9781501735738>.
- Donovan, V. (2023). Against academic “resourceification”: Collaboration as delinking from extractivist “area studies” paradigms. *Canadian Slavonic Papers*, 65 (2), 163–173. <https://doi.org/10.1080/00085006.2023.2200669>.
- Dotson, K. (2012). A Cautionary Tale: On Limiting Epistemic Oppression. *Frontiers—a Journal of Women Studies*, 33 (1), 24–47. <https://doi.org/10.5250/fronjwomestud.33.1.0024>.
- Dovzhyk, S. (2022, July 20). Opinion: Secret diary of a Ukrainian “fixer”. *CNN*. <https://edition.cnn.com/2022/07/20/opinions/ukraine-fixers-war-foreign-journalists-dovzhyk/index.html>.
- Doyle, L. A. (2020). *Inter-imperiality: Vying empires, gendered labor, and the literary arts of alliance*. Duke University Press.
- Dudko, O. (2023). Gate-crashing “European” and “Slavic” area studies: Can Ukrainian studies transform the fields? *Canadian Slavonic Papers*, 65 (2), 174–189. <https://doi.org/10.1080/00085006.2023.2202565>.
- Dular, N. (2021). Mansplaining as Epistemic Injustice. *Feminist Philosophy Quarterly*, 7 (1), 1–23.
- Dupré, J. (1994). Against Scientific Imperialism. In *Philosophy of Science Association: Proceedings of the 1994. Biennial Meeting of the Philosophy of Science Association, Volume Two: Symposium and Invited Papers* (pp. 374–381). <https://web.archive.org/web/20040903060910/>.
- Edgoose, H. (2024). Hermeneutical Sabotage. *Australasian Journal of Philosophy*, 1–17. <https://doi.org/10.1080/00048402.2024.2351210>.
- Fanon, F. (1986). *Black skin, white masks* (Repr.). Pluto Press.
- Fricker, M. (2007). *Epistemic injustice: Power and the ethics of knowing*. Oxford University Press.
- Gallo, U. di, Kozomora, Z., Rajšić, S., Videkanić, B., Vukov, T., & Zlatanova, S. (2020, July 8). Thinking and doing in-between. *The Disorder of Things*. <https://thedisorderofthings.com/2020/07/08/thinking-and-doing-in-between/>.
- Garcevic, S. (2017, September 15). Westsplaining the Balkans. *BalkanInsight*. <https://balkaninsight.com/2017/09/15/westsplaining-the-balkans-09-11-2017/>.
- Hagen, M. von. (1995). Does Ukraine have a history? *Slavic Review*, 54 (3), 658–673.
- Harrison, P. (2015). *The Territories of Science and Religion*. University of Chicago Press.
- Hendl, T., Burlyuk, O., O’Sullivan, M., & Arystanbek, A. (2024). (En)Countering epistemic imperialism: A critique of “West-splaining” and coloniality in dominant debates on Russia’s invasion of Ukraine. *Contemporary Security Policy*, 45 (2), 171–209. <https://doi.org/10.1080/13523260.2023.2288468>.
- hooks, bell. (1994). *Teaching to Transgress: Education as Practice of Freedom*. Routledge.
- Hookway, C. (2010). Some Varieties of Epistemic Injustice: Reflections on Fricker. *Episteme*, 7 (2), 151–163. <https://doi.org/10.3366/epi.2010.0005>.
- Hountondji, P. (1990). Scientific dependence in Africa today. *Research in African Literatures*, 21 (3), 5–15.
- Hrytsenko, H. (2020, June 19). Westsplaining Ukraine. *Euromaidan Press*. <https://euromaidanpress.com/2020/06/19/westsplaining-ukraine/>.
- Ibarra-Colado, E. (2006). Organization Studies and Epistemic Coloniality in Latin America: Thinking Otherness from the Margins. *Organization*, 13 (4), 463–488. <https://doi.org/10.1177/1350508406065851>.
- Józwiak, I. (2023). Aquí éa Ucrânia! Ukraine and the Global Community of the Oppressed. *Etnografia Polska*, 67 (1–2), 237–245.
- Kalmar, I. (2022). *White But Not Quite: Central Europe’s Illiberal Revolt*. Bristol University Press.
- Kassymbekova, B. (2023, January 24). How Western scholars overlooked Russian imperialism. *Al Jazeera*. <https://www.e-flux.com/journal/127/465214/no-milk-no-love/>.
- Kazharski, A. (2022, July 19). Explaining the “Westsplainers”: Can a Western scholar be an authority on Central and Eastern Europe? *Forum for Ukrainian Studies*. <https://ukrainian-studies.ca/2022/07/19/explaining-the-westsplainers-can-a-western-scholar-be-an-authority-on-central-and-eastern-europe/>.
- Khromeychuk, O. (2022a). Treat tragedies of the Ukraine war with dignity. *Index on Censorship*, 51 (2), 69–69. <https://doi.org/10.1177/03064220221110773>.
- Khromeychuk, O. (2022b, June 13). Where is Ukraine? *RSA*. <https://www.thersa.org/rsa-journal/2022/issue-2/feature/where-is-ukraine>.
- Kotliuk, G. (2023). Colonization of minds: Ukraine between Russian colonialism and Western Orientalism. *Frontiers in Sociology*, 8, 1206320. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2023.1206320>.
- Kučera, H. (1983). Roman Jakobson. *Language*, 59 (4), 871–883.
- Kuzio, T. (2020). *Crisis in Russian Studies? Nationalism (Imperialism), Racism and War*. E-Intentional Relations Publishing.
- Lackey, J. (2022). Epistemic reparations and the right to be known. *Proceedings and Addresses of the American Philosophical Association*, 96, 54–89.
- Lashchuk, I. (2023, March 6). Researching ourselves: (Non)emotional thoughts on what it means to be a Ukrainian scholar fleeing the war. *Migration Policy Centre Blog*. <https://blogs.eui.eu/migrationpolicycentre/researching-ourselves-nonemotional-thoughts-on-what-it-means-to-be-a-ukrainian-scholar-fleeing-the-war/>.
- Lightner, T. M. (1966). On Descriptions of Common Slavic Phonology. *Slavic Review*, 25 (4), 679–686. <https://doi.org/10.2307/2492830>.

- Lukas, E. (2019, March 25). It's Time to Stop "Westsplaining". *Europe's Edge*. Center for European Policy Analysis. <https://cepa.org/article/its-time-to-stop-westsplaining/>.
- Lunt, H. G. (1966). Review of "A Prehistory of Slavic: The Historical Phonology of Common Slavic". *The Slavic and East European Journal*, 10 (1), 85–92. <https://doi.org/10.2307/305379>.
- Mäki, U., Walsh, A. J., & Fernández Pinto, M. (Eds.). (2018). *Scientific imperialism: Exploring the boundaries of interdisciplinarity*. Routledge.
- Marxen, E. (2020). Opposing Epistemological Imperialism. *Field: A Journal of Socially-Engaged Art Criticism*, 15. <https://field-journal.com/editorial/opposing-epistemological-imperialism>.
- Memmi, A. (1974). *The colonizer and the colonized*. Souvenir Press.
- Meyers, K. (2018). False Friends: Dependent Origination and the Perils of Analogy in Cross-Cultural Philosophy. *Journal of Buddhist Ethics*, 25, 785–818.
- Mignolo, W. D. (2020). Colonial semiosis and decolonial reconstitutions. *Echo*, 2, 8–15. <https://doi.org/10.15162/2704-8659/1204>.
- Mignolo, W. (2023). The Explosion of Globalism and the Advent of the Third Nomos of the Earth. In M. B. Steger, R. Benedikter, H. Pechlaner, & I. Kofler (Eds.), *Globalization: Past, Present, Future* (pp. 193–207). University of California Press.
- Mihai, M. (2018). Epistemic marginalisation and the seductive power of art. *Contemporary Political Theory*, 17 (4), 395–416. <https://doi.org/10.1057/s41296-017-0186-z>.
- Nandy, A. (1983). *The intimate enemy: Loss and recovery of self under colonialism* (1 ed.). Oxford University Press.
- Naudé, P. (2019). Decolonising Knowledge: Can Ubuntu Ethics Save Us from Coloniality? *Journal of Business Ethics*, 159 (1), 23–37. <https://doi.org/10.1007/s10551-017-3763-4>.
- Ndlovu-Gatsheni, S. (2020). The Dynamics of Epistemological Decolonisation In the 21st Century: Towards Epistemic Freedom. *The Strategic Review for Southern Africa*, 40 (1). <https://doi.org/10.35293/srsa.v40i1.268>.
- Noah, A. (2008). Globalization, Post-modernity and Epistemological Imperialism. *International Journal of Educational Research*, 4 (1), 183–194.
- O'Sullivan, M., & Krulišová, K. (2023). Central European subalterns speak security (too): Towards a truly post-Western feminist security studies. *Journal of International Relations and Development*, 26 (4), 660–674. <https://doi.org/10.1057/s41268-023-00302-5>.
- Pohlhaus, G. (2017). Varieties of epistemic injustice. In I. J. Kidd, J. Medina, & G. Pohlhaus (Eds.), *The Routledge Handbook of Epistemic Injustice* (pp. 13–26). Taylor and Francis.
- Porter, T., Watson, N., & Pearson, C. (2023). Epistemic sabotage: The production and disqualification of evidence in disability benefit claims. *Sociology of Health & Illness*, 45 (6), 1164–1186. <https://doi.org/10.1111/1467-9566.13593>.
- Powell, E. T. (1921). Scientific Imperialism. In *The Empire Club of Canada Addresses 1920* (pp. 290–303). The Empire Club of Canada. <https://speeches.empireclub.org/62164/data>.
- Repetti, R. (2018). It Wasn't Me: Reply to Karin Meyers. *Journal of Buddhist Ethics*, 25, 857–886.
- Ruiz, E. (2020). Cultural Gaslighting. *Hypatia: A Journal of Feminist Philosophy*, 35 (4), 687–713. <https://doi.org/10.1017/hyp.2020.33>.
- Senkus, R. (2018). Ukrainian Studies in Canada Since the 1950s: An Introduction. *East/West: Journal of Ukrainian Studies*, 5 (1), 3–7. <https://doi.org/10.21226/ewjus367>.
- Sherekh, I. U. (1953). *Problems in the formation of belorussian*. Linguistic Circle of New York.
- Sherekh, I. U. (1979). *A historical phonology of the Ukrainian language*. Canadian Institute of Ukrainian Studies.
- Shevelov, G. Y. (1964). *A Prehistory of Slavic. The historical phonology of Common Slavic*. Carl Winter Universitätsverlag.
- Smith-Peter, S. (2022, December 14). How the Field was Colonized: Russian History's Ukrainian Blind Spot. *H-Net Network on Russian and Soviet History*. <https://networks.h-net.org/node/10000/blog/decolonizing-russian-studies/12015665/how-field-was-colonized-russian-history%E2%80%99s>.
- Smoleński, J., & Dutkiewicz, J. (2022, March 4). The American Pundits Who Can't Resist "Westsplaining" Ukraine. *New Republic*. <https://newrepublic.com/article/165603/carlson-russia-ukraine-imperialism-nato>.
- Solnit, R. (2014). Men explain things to me. In *Men explain things to me and other essays* (pp. 1–16). Granta Books.
- Sonevtsky, M. (2019). *Wild Music: Sound and Sovereignty in Ukraine*. Wesleyan University Press.
- Sonevtsky, M. (2022). *What is Ukraine? Notes on epistemic imperialism*. <https://doi.org/10.24412/1815-0047-2022-2-21-30>.
- Stamenkovic, M. (2014). On Colonial Blind Spots, Ego-politics of Knowledge and "Universal Reason." *V Colóquio Internacional de Doutorandos/as Do CES*, 6–7, Dezembro 2013.
- Steiner, P. (2018). Which Side Are You on? Roman Jakobson in Interwar Prague. In E. Esposito, S. Sini, & M. Castagneto (Eds.), *Roman Jakobson, linguistica e poetica* (pp. 75–86). Ledizioni. <https://doi.org/10.4000/books.ledizioni.4510>.
- Sterelny, K. (2004). Externalism, Epistemic Artefacts and the Extended Mind. In R. Schantz (Ed.), *The Externalist Challenge* (pp. 239–254). De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110915273.239>.
- Sysyn, F. (2021). Omeljan Pritsak and the establishment of Ukrainian studies at Harvard: The vision and the actuality. У *Омелян Прицак: Життєпис, спадщина, наукові інтереси. До 100-річчя від дня народження* (с. 84–107). Міністерство освіти і науки України, Національний університет «Києво-Могилянська академія», Науково-дослідницький центр орієнталістики ім. О. Прицака. <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/20675>.
- Tlostanova, M., & Mignolo, W. (2012). *Learning to Unlearn: Decolonial Reflections from Eurasia and the Americas*. Transoceanic Studies. The Ohio State University Press.
- Todorova, M. (2009). *Imagining the Balkans* (Updated edition). Oxford University Press.
- Torcello, L. (2022). Climate Change Disinformation and Culpability: A Sympathetic Reply to Pongiglione and Martini. *Social Epistemology Review and Reply Collective*, 11 (9), 29–37.
- Tsybalyuk, D. (2022). Academia must recentre embodied and uncomfortable knowledge. *Nature Human Behaviour*, 6 (6), 758–759. <https://doi.org/10.1038/s41562-022-01369-9>.
- Tsybalyuk, D. (2023). What my body taught me about being a scholar of Ukraine and from Ukraine in times of Russia's war of aggression. *Journal of International Relations and Development*, 26 (4), 698–709. <https://doi.org/10.1057/s41268-023-00298-y>.
- Wa Thiong'o, N. (1986). *Decolonizing the Mind: The Politics of Language in African Literature*. James Currey.
- Wartenberg, T. E. (1992). Situated Social Power. In T. E. Wartenberg (Ed.), *Rethinking Power* (pp. 79–101). State University of New York Press.
- Wieseler, C. (2020). Epistemic Oppression and Ableism in Bioethics. *Hypatia*, 35 (4), 714–732. <https://doi.org/10.1017/hyp.2020.38>.

References

- Alcoff, L. M. (2007). Mignolo's Epistemology of Coloniality. *New Centennial Review*, 7 (3), 79–101. <https://doi.org/10.1353/ncr.0.0008>.
- Almarino, A. (2017, May 19). Editorial: Slaves to conformity. *The Philippine Star*. <https://www.philstar.com/lifestyle/supreme/2017/05/19/1701597/editorial-slaves-conformity>.

- Alston, W. P. (1993). *Perceiving God: The epistemology of religious experience*. Cornell University Press.
- Baran, H. (2021). Roman Jakobson and American Slavic Studies: The First Postwar Decade. *Roczniki Humanistyczne, LXIX* (7), 91–116. <https://doi.org/10.18290/rh21697-7>.
- Bazdyrieva, A. (2022). No milk, no love. *E-Flux Journal, 127*. <https://www.e-flux.com/journal/127/465214/no-milk-no-love/>.
- Bhambra, G. K. (2021). Decolonizing Critical Theory? Epistemological Justice, Progress, Reparations. *Critical Times, 4* (1), 73–89. <https://doi.org/10.1215/26410478-8855227>.
- Boichenko, M. (2023). Osnovni napriamy protydyi “russskomu myru” v Ukraini: zavdannia dekolonizatsii [The main directions of counteraction to the “russian world” in Ukraine: the tasks of decolonization]. *Filosofita osvity [Philosophy of Education]*, 29 (2), 60–77. <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2023-29-2-4> [in Ukrainian].
- Boichenko, M. (2024). Kultura akademichnoi komunikatsii v Ukraini: Poshuky vidpovidei na vyklyky viiny [Academic Communication Culture in Ukraine: Searching for Answers on Wartime Challenges]. In *Natsionalna nauka i osvita v umovakh viiny RF proty Ukrainy ta suchasnykh tsyvilizatsiinykh vyklykiv: materialy V Yseukrainskoi mizhhaluzevoi naukovopraktychnoi onlain-konferentsii (27 bereznia – 2 kvitnia 2024 roku) [National Science and Education during Russian-Ukrainian War and Contemporary Civilization Challenges: Proceedings of V Ukrainian Interdisciplinary Online Conference of Applied Science (March 27 – April 2, 2024)]* (pp. 44–48). Instytut obdarovanoi dytyny NAPN Ukrainy [in Ukrainian].
- Boiko, Y. (2024). Two Central Meanings of Subjectivity and Their Application in the Political Context of Modern Ukraine. *NaUKMA Research Papers in Philosophy and Religious Studies, 13*, 26–33. <https://doi.org/10.18523/2617-1678.2024.13.26-33>.
- Botanova, K. (2023, September 22). Pryiniaty ne mozna vidmovyts: Kolonka Kateryny Botanovoi pro spivpratsiu z rosianamy ta “viinu Putina” [Accept Cannot Give up: Kateryna Botanova’s Column on Cooperation with Russians and “Putin’s War”]. *Suspilne Kultura*. <https://suspilne.media/culture/578201-prijnatine-mozna-vidmovitis-kolonka-katerini-botanovoi-pro-sprivpracu-z-rosianami-ta-viynu-putina/> [in Ukrainian].
- Buchowski, M. (2012). Intricate relations between Western anthropologists and Eastern ethnologists. *Focaal, 63*, 20–38. <https://doi.org/10.3167/fcl.2012.630103>.
- Burlyuk, O. (2019). Fending off a triple inferiority complex in academia: An autoethnography. *Journal of Narrative Politics, 6* (1), 28–50.
- Buyskykh, J. (2023). Old-new colonial tendencies in social anthropology: Empathy in wartime. *Ethnologia Polona, 44*, 55–85. <https://doi.org/10.23858/ethp.2023.44.3366>.
- Chernetsky, V. (2024). Confronting Epistemic Injustice: Centering Ukraine in the Paradigm Shift in East European Studies. In N. Mörner (Ed.), *A World Order in Transformation? A Comparative Study of Consequences of the War and Reactions to these Changes in the Region* (pp. 23–30). Centre for Baltic and East European Studies, CBEES, Södertörn University.
- Clyne, E. (2019). Orientalist Speech-acts and Israeli Middle East Studies: Cautions and Criticisms of Edward Said Beyond the Battle of Ideas. *Journal of Holy Land and Palestine Studies, 18* (2), 221–237. <https://doi.org/10.3366/hlps.2019.0216>.
- Code, L. (1991). What Can She Know?: Feminist Theory and the Construction of Knowledge. *Philosophy and Phenomenological Research, 54* (2), 495. <https://doi.org/10.7591/9781501735738>.
- Donovan, V. (2023). Against academic “resourcification”: Collaboration as delinking from extractivist “area studies” paradigms. *Canadian Slavonic Papers, 65* (2), 163–173. <https://doi.org/10.1080/00085006.2023.2200669>.
- Dostlieva, L., & Mymruk, O. (2024, May 24). Vypadaichy z map: Liia Dostlieva pro Ukrainu v dekolonialnomu dyskursi [Falling of the Maps: Liia Dostlieva about Ukraine in Decolonial Discourse]. *Chytomo*. <https://chytomo.com/vypadaichy-z-map-liia-dostlieva-pro-ukrainu-v-dekolonialnomu-dyskursi/> [in Ukrainian].
- Dotson, K. (2012). A Cautionary Tale: On Limiting Epistemic Oppression. *Frontiers-a Journal of Women Studies, 33* (1), 24–47. <https://doi.org/10.5250/fronjwomestud.33.1.0024>.
- Dovzhyk, S. (2022, July 20). Opinion: Secret diary of a Ukrainian “fixer.” *CNN*. <https://edition.cnn.com/2022/07/20/opinions/ukraine-fixer-war-foreign-journalists-dovzhyk/index.html>.
- Doyle, L. A. (2020). *Inter-imperiality: Lying empires, gendered labor, and the literary arts of alliance*. Duke University Press.
- Dudko, O. (2023). Gate-crashing “European” and “Slavic” area studies: Can Ukrainian studies transform the fields? *Canadian Slavonic Papers, 65* (2), 174–189. <https://doi.org/10.1080/00085006.2023.2202565>.
- Dular, N. (2021). Mansplaining as Epistemic Injustice. *Feminist Philosophy Quarterly, 7* (1), 1–23.
- Dupré, J. (1994). Against Scientific Imperialism. In *Philosophy of Science Association: Proceedings of the 1994. Biennial Meeting of the Philosophy of Science Association, Volume Two: Symposia and Invited Papers* (pp. 374–381). <https://web.archive.org/web/20040903060910/>.
- @EX_Dovzhenko. (2020, June 18). Nu i varto pryduvaty yakys termin typu “vestspleininh”, koly yakys braian makdonald rozpovidaie tobi pro hensekiv-ukraintsiv [Well, It’s Worth Inventing a Term Like “Westsplaining” when a Certain Brian Mcdonald Tells You about Ukrainian General Secretaries]. *Twitter*. https://x.com/EX_Dovzhenko/status/1273646992762249216.
- Edgoose, H. (2024). Hermeneutical Sabotage. *Australasian Journal of Philosophy, 1–17*. <https://doi.org/10.1080/00048402.2024.2351210>.
- Fanon, F. (1986). *Black skin, white masks* (Repr.). Pluto Press.
- Fuko, M. (2020). *Nahliadaty y karaty. Narodzhennia viaznytsi [Discipline and Punish. Birth of the Prison]*. Komubuk [in Ukrainian].
- Fricker, M. (2007). *Epistemic injustice: Power and the ethics of knowing*. Oxford University Press.
- Gallo, U. di, Kozomora, Ž., Rajšić, S., Videkanić, B., Vukov, T., & Zlatanova, S. (2020, July 8). Thinking and doing in-between. *The Disorder of Things*. <https://thedisorderofthings.com/2020/07/08/thinking-and-doing-in-between/>.
- Garcevic, S. (2017, September 15). Westsplaining the Balkans. *Balkaninsight*. <https://balkaninsight.com/2017/09/15/westsplaining-the-balkans-09-11-2017/>.
- Hagen, M. von. (1995). Does Ukraine have a history? *Slavic Review, 54* (3), 658–673.
- Harrison, P. (2015). *The Territories of Science and Religion*. University of Chicago Press.
- Hendl, T., Burlyuk, O., O’Sullivan, M., & Arystanbek, A. (2024). (En)Countering epistemic imperialism: A critique of “Westsplaining” and coloniality in dominant debates on Russia’s invasion of Ukraine. *Contemporary Security Policy, 45* (2), 171–209. <https://doi.org/10.1080/13523260.2023.2288468>.
- hooks, bell. (1994). *Teaching to Transgress: Education as Practice of Freedom*. Routledge.
- Hookway, C. (2010). Some Varieties of Epistemic Injustice: Reflections on Fricker. *Episteme, 7* (2), 151–163. <https://doi.org/10.3366/epi.2010.0005>.
- Hountondji, P. (1990). Scientific dependence in Africa today. *Research in African Literatures, 21* (3), 5–15.
- Hrytsenko, H. (2020a, June 19). Westsplaining Ukraine. *Euromaidan Press*. <https://euromaidanpress.com/2020/06/19/westsplaining-ukraine/>.
- Hrytsenko, A. (2020b, July 3). Zakhodopoiasnennia Ukrainy: chy totozhni obrazlyvi prizvyska “khokhol” i “niher”? [Westplaining of Ukraine: are Offensive Slurs ‘Hohol’ and ‘Niger’ Identical?]. *Nihilist*. <https://www.nihilist.li/2020/07/03/zahodopoyasnennya-ukraini-chi-totozhni-obrazlyvi-prizvyska-hohol-i-niger/> [in Ukrainian].

- Ibarra-Colado, E. (2006). Organization Studies and Epistemic Coloniality in Latin America: Thinking Otherness from the Margins. *Organization*, 13 (4), 463–488. <https://doi.org/10.1177/1350508406065851>.
- Jóźwiak, I. (2023). Aquí éa Ucrània! Ukraine and the Global Community of the Oppressed. *Etnografia Polska*, 67 (1–2), 237–245.
- Kalmar, I. (2022). *White But Not Quite: Central Europe's Illiberal Revolt*. Bristol University Press.
- Kassymbekova, B. (2023, January 24). How Western scholars overlooked Russian imperialism. *Al Jazeera*. <https://www.e-flux.com/journal/127/465214/no-milk-no-love/>.
- Kazharski, A. (2022, July 19). Explaining the “Westsplainers”: Can a Western scholar be an authority on Central and Eastern Europe? *Forum for Ukrainian Studies*. <https://ukrainian-studies.ca/2022/07/19/explaining-the-westsplainers-can-a-western-scholar-be-an-authority-on-central-and-eastern-europe/>.
- Khromeychuk, O. (2022a). Treat tragedies of the Ukraine war with dignity. *Index on Censorship*, 51 (2), 69–69. <https://doi.org/10.1177/03064220221110773>.
- Khromeychuk, O. (2022b, June 13). Where is Ukraine? *RSA*. <https://www.thersa.org/rsa-journal/2022/issue-2/feature/where-is-ukraine>.
- Kotliuk, G. (2023). Colonization of minds: Ukraine between Russian colonialism and Western Orientalism. *Frontiers in Sociology*, 8, 1206320. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2023.1206320>.
- Kučera, H. (1983). Roman Jakobson. *Language*, 59 (4), 871–883.
- Kulyk, V. (2022). Dyskusii iz zakhidnymy kolegamy pro nauku pid hurkit viiny [Discussions with Western Colleagues about Science under the Roar of the War]. *Krytyka*, 1–2, 20–23. <https://krytyka.com/ua/articles/dyskusiii-iz-zakhidnymy-kolehamy-pro-nauku-pid-hurkit-viiny/> [in Ukrainian].
- Kuzio, T. (2023, July 17). Why Western Scholars of Russia Were Unable to Understand Russia's Invasion of Ukraine. *Voks Ukraina*. <https://voxukraine.org/en/why-western-scholars-of-russia-were-unable-to-understand-russia-s-invasion-of-ukraine>.
- Kuzio, T. (2020). *Crisis in Russian Studies? Nationalism (Imperialism), Racism and War*. E-Intenational Relations Publishing.
- Kuznietsova, Ye. (2023). *Mova — mech. Yak hovoryla Radianska imperiia [Language as A Sword. How Soviet Empire Talked]*. Tvoia pidpilna humanitarka [in Ukrainian].
- Lackey, J. (2022). Epistemic reparations and the right to be known. *Proceedings and Addresses of the American Philosophical Association*, 96, 54–89.
- Lashchuk, I. (2023, March 6). Researching ourselves: (Non)emotional thoughts on what it means to be a Ukrainian scholar fleeing the war. *Migration Policy Centre Blog*. <https://blogs.eui.eu/migrationpolicycentre/researching-ourselves-nonemotional-thoughts-on-what-it-means-to-be-a-ukrainian-scholar-fleeing-the-war/>.
- Lightner, T. M. (1966). On Descriptions of Common Slavic Phonology. *Slavic Review*, 25 (4), 679–686. <https://doi.org/10.2307/2492830>.
- Lukas, E. (2019, March 25). It's Time to Stop “Westsplaining”. *Europe's Edge*. Center for European Policy Analysis. <https://cepa.org/article/its-time-to-stop-westsplaining/>.
- Lunt, H. G. (1966). Review of “A Prehistory of Slavic: The Historical Phonology of Common Slavic”. *The Slavic and East European Journal*, 10 (1), 85–92. <https://doi.org/10.2307/305379>.
- Liutyi, T. (2024, January 15). Navishcho nam postkolonialna teoriia? [Why Do We Need Postcolonial Theory?] *The Ukrainians*. <https://theukrainians.org/navishcho-nam-postkolonialna-teoriia/> [in Ukrainian].
- Mäki, U., Walsh, A. J., & Fernández Pinto, M. (Eds.). (2018). *Scientific imperialism: Exploring the boundaries of interdisciplinarity*. Routledge.
- Marxen, E. (2020). Opposing Epistemological Imperialism. *Field: A Journal of Socially-Engaged Art Criticism*, 15. <https://fieldjournal.com/editorial/opposing-epistemological-imperialism>.
- Masenko, L. (2021). Velykyi Ukrainets (zhytievyy i tvorchyy shliakh Yuriia Shevelova) [The Great Ukrainian (Life and Art Journey of George Shevelov)]. In I. Hyrych & L. Rudnytskyi (Eds.), *Akademichna tradytsiia ukrainskoho zarubizhzhia: Istoriia i suchasnist: Liber amicorum na poshamu prof. Alberta Kipy* [Academic Tradition of Ukrainians Abroad: History and Modernity: Liber Amicorum in Honor of Prof. Albert Kipa] (pp. 232–248). Prostir [in Ukrainian].
- Memmi, A. (1974). *The colonizer and the colonized*. Souvenir Press.
- Menzhulin, V. (2010). *Biohrafichnyi pidkhd v istoryko-filosofskomu piznanni* [Biographical Approach of Historical and Philosophical Knowledge]. National University of “Kyiv-Mohyla Academy”; Ahrar Media Hrup [in Ukrainian].
- Menzhulin, V. (2018). Dovidkovo-entsyklopedychna biohrafistyka yak zhanr suchasnykh istoryko-filosofskykh doslidzhen: anhlo-amerykanskyy ta ukrainskyy dosvid [Biographical Encyclopedia (Dictionary) as a Genre of the Contemporary Historiography of Philosophy: Anglo-American and Ukrainian Experience]. *Sententiae*, 37 (1), 153–167. <https://doi.org/10.22240/sent37.01.153> [in Ukrainian].
- Meyers, K. (2018). False Friends: Dependent Origination and the Perils of Analogy in Cross-Cultural Philosophy. *Journal of Buddhist Ethics*, 25, 785–818.
- Mignolo, W. D. (2020). Colonial semiosis and decolonial reconstitutions. *Echo*, 2, 8–15. <https://doi.org/10.15162/2704-8659/1204>.
- Mignolo, W. (2023). The Explosion of Globalism and the Advent of the Third Nomos of the Earth. In M. B. Steger, R. Benedikter, H. Pechlaner, & I. Kofler (Eds.), *Globalization: Past, Present, Future* (pp. 193–207). University of California Press.
- Mihai, M. (2018). Epistemic marginalisation and the seductive power of art. *Contemporary Political Theory*, 17 (4), 395–416. <https://doi.org/10.1057/s41296-017-0186-z>.
- Mokryk, R. (2023). *Bunt proty imperii: Ukrainski shistdesiatnyky* [Revolt Against Empire: The Ukrainian Sixties] (Fourth Edition). A-BA-BA-HA-LA-MA-HA [in Ukrainian].
- Nalyvaiko, D. (1998). *Ochyma zakhodu. Retseptsiia Ukrainy v Zakhidni Yevropi XI–XVIII st.* [Through the Eyes of the West. Reception of Ukraine in Western Europe in XI–XVIII centuries]. Vydavnytstvo “Osnovy” [in Ukrainian].
- Nandy, A. (1983). *The intimate enemy: Loss and recovery of self under colonialism* (1 ed.). Oxford University Press.
- Naudé, P. (2019). Decolonising Knowledge: Can Ubuntu Ethics Save Us from Coloniality? *Journal of Business Ethics*, 159 (1), 23–37. <https://doi.org/10.1007/s10551-017-3763-4>.
- Ndlovu-Gatsheni, S. (2020). The Dynamics of Epistemological Decolonisation In the 21st Century: Towards Epistemic Freedom. *The Strategic Review for Southern Africa*, 40 (1). <https://doi.org/10.35293/srsa.v40i1.268>.
- Noah, A. (2008). Globalization, Post-modernity and Epistemological Imperialism. *International Journal of Educational Research*, 4 (1), 183–194.
- O'Sullivan, M., & Krulišová, K. (2023). Central European subalterns speak security (too): Towards a truly post-Western feminist security studies. *Journal of International Relations and Development*, 26 (4), 660–674. <https://doi.org/10.1057/s41268-023-00302-5>.
- Pohlhaus, G. (2017). Varieties of epistemic injustice. In I. J. Kidd, J. Medina, & G. Pohlhaus (Eds.), *The Routledge Handbook of Epistemic Injustice* (pp. 13–26). Taylor and Francis.
- Porter, T., Watson, N., & Pearson, C. (2023). Epistemic sabotage: The production and disqualification of evidence in disability benefit claims. *Sociology of Health & Illness*, 45 (6), 1164–1186. <https://doi.org/10.1111/1467-9566.13593>.
- Pospishyl, I. (2016). Brnenskaia sudba Romana Jakobsona v pry-zme vota separata [Roman Jakobson's Brno Fate in the Prism of Vota Separata]. *Pytannia Literaturoznavstva* [Problems of Literary Criticism], 94, 68–81 [in Russian].

- Powell, E. T. (1921). Scientific Imperialism. In *The Empire Club of Canada Addresses 1920* (pp. 290–303). The Empire Club of Canada. <https://speeches.empireclub.org/62164/data>.
- Puhach, V. (2022). Dotsilnist poiednannia feministychnoho ta antykolonialnoho pidkhodiv do istoriohrafii filosofii [Appropriateness of Combining Feminist and Anticolonial Approaches to Historiography of Philosophy]. *Naukovi zapysky NaUKMA. Filosofia ta relihieznavstvo [NaUKMA Research Papers in Philosophy and Religious Studies]*, 9–10, 137–146. <https://doi.org/10.18523/2617-1678.2022.9-10.137-146> [in Ukrainian].
- Repetti, R. (2018). It Wasn't Me: Reply to Karin Meyers. *Journal of Buddhist Ethics*, 25, 857–886.
- Ruiz, E. (2020). Cultural Gaslighting. *Hypatia: A Journal of Feminist Philosophy*, 35 (4), 687–713. <https://doi.org/10.1017/hyp.2020.33>.
- Said, E. (2001). *Orientalizm [Orientalism]*. Vydavnytstvo Solomii Pavlychko "Osnovy" [in Ukrainian].
- Senkus, R. (2018). Ukrainian Studies in Canada Since the 1950s: An Introduction. *East/West: Journal of Ukrainian Studies*, 5 (1), 3–7. <https://doi.org/10.21226/ewjus367>.
- Sherekh, I. U. (1953). *Problems in the formation of belorussian. Linguistic Circle of New York*.
- Sherekh, I. U. (1979). *A historical phonology of the Ukrainian language*. Canadian Institute of Ukrainian Studies.
- Shevelov, G. Y. (1964). *A Prehistory of Slavic. The historical phonology of Common Slavic*. Carl Winter Universitätsverlag.
- Shevelov, Yu. (2012). *Tryptykh pro pryznachennia Ukrainy [Triptych about the Purpose of Ukraine]* (S. Vakulenko & V. Skliarova, Eds.). Prava liudyny [in Ukrainian].
- Shevelov, Yu. (2013). *Moi zustrichi z Romanom Jakobsonom [My Meetings with Roman Jakobson]*. In O. Zabuzhko & Yu. Shevelov, *Vybrane lystuvannia na tli doby: 1992–2002. Z dodanyimi tvoramy, komentariamy, prychnykamy do biohrafii ta inshymi dokumentamy [Selected Correspondence against the Background of the Day: 1992–2002. With Added Works, Comments, Reasons for the Biography and Other Documents]* (pp. 350–404). Vydavnychiy dim "Komora" [in Ukrainian].
- Sidorova, S. (2023a). V ochikuvanni epistemichnoi nespravedlyvosti: Porivnialnyi analiz teorii preventyvno-antysypatorynykh nespravedlyvosti [Awaiting Epistemic Injustice: Comparative Analysis of Theories of Preventive Anticipatory Injustices]. *Aktualni problemy dukhovnosti [Actual Problems of Mind]*, 24, 205–224. <https://doi.org/10.31812/apm.7645> [in Ukrainian].
- Sidorova, S. (2023b). *Kontseptualizatsiia fenomenu epistemichnoi nespravedlyvosti v sushasnykh epistemolohichnykh kontekstakh [Conceptualization of Epistemic Injustice Phenomenon in Epistemological Contexts]* [Taras Shevchenko National University of Kyiv]. Instytutsiinyi repozytariy (elektronnyi arkhiv) Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. <https://ir.library.knu.ua/handle/123456789/3660> [in Ukrainian].
- Sidorova, S. (2024). Ukrainkyi pohliad na kolonialnist znannia [Ukrainian Gaze on Coloniality of Knowledge]. In *Abstracts of International research online conference "The days of science of the faculty of philosophy"*, Taras Shevchenko National University of Kyiv, April 18–19, 2024 (pp. 681–687). Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr "Kyivskiy universytet" [in Ukrainian].
- Smith-Peter, S. (2022, December 14). How the Field was Colonized: Russian History's Ukrainian Blind Spot. *H-Net Network on Russian and Soviet History*. <https://networks.h-net.org/node/10000/blog/decolonizing-russian-studies/12015665/how-field-was-colonized-russian-history%E2%80%99s>.
- Smoleński, J., & Dutkiewicz, J. (2022, March 4). The American Pundits Who Can't Resist "Westspaining" Ukraine. *New Republic*. <https://newrepublic.com/article/165603/carlson-russia-ukraine-imperialism-nato>.
- Solnit, R. (2014). Men explain things to me. In *Men explain things to me and other essays* (pp. 1–16). Granta Books.
- Solovei, O. (2013). Za hlukhoiu stinoiu [Behind a Blank Wall]. In O. Zabuzhko & Yu. Shevelov, *Vybrane lystuvannia na tli doby: 1992–2002. Z dodanyimi tvoramy, komentariamy, prychnykamy do biohrafii ta inshymi dokumentamy [Selected Correspondence against the Background of the Day: 1992–2002. With Added Works, Comments, Reasons for the Biography and Other Documents]* (pp. 444–448). Vydavnychiy dim "Komora" [in Ukrainian].
- Sonevytsky, M. (2019). *Wild Music: Sound and Sovereignty in Ukraine*. Wesleyan University Press.
- Sonevytsky, M. (2022). *What is Ukraine? Notes on epistemic imperialism*. <https://doi.org/10.24412/1815-0047-2022-2-21-30>.
- Stamenkovic, M. (2014). On Colonial Blind Spots, Ego-politics of Knowledge and "Universal Reason." *V Colóquio Internacional de Doutorandos/as Do CES, 6–7 Dezembro 2013*.
- Steiner, P. (2018). Which Side Are You on? Roman Jakobson in Interwar Prague. In E. Esposito, S. Sini, & M. Castagneto (Eds.), *Roman Jakobson, linguistica e poetica* (pp. 75–86). Ledizioni. <https://doi.org/10.4000/books.ledizioni.4510>.
- Sterelny, K. (2004). Externalism, Epistemic Artefacts and the Extended Mind. In R. Schantz (Ed.), *The Externalist Challenge* (pp. 239–254). De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110915273.239>.
- Sysyn, F. (2021). Omeljan Pritsak and the establishment of Ukrainian studies at Harvard: The vision and the actuality. In *Omeljan Pritsak: Zhyttiepys, spadshchyna, naukovi interesy. Do 100-richchia vid dnia narodzhennia [Omeljan Pritsak: Biography, Heritage, Scientific Interests. To the 100th Anniversary of his Birth]* (pp. 84–107). Ministry of Education and Science of Ukraine, National University of "Kyiv-Mohyla Academy", Omeljan Pritsak Research Center for Oriental Studies. <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/20675>.
- Taleb, N. (2019). *Shkura u hri. Prykhovana asymetriia zhyttia [Skin in the Game. The Hidden Asymmetry of Life]*. Nash format [in Ukrainian].
- Tlostanova, M., & Mignolo, W. (2012). *Learning to Unlearn: Decolonial Reflections from Eurasia and the Americas*. Transoceanic Studies. The Ohio State University Press.
- Todorova, M. (2009). *Imagining the Balkans* (Updated edition). Oxford University Press.
- Torcello, L. (2022). Climate Change Disinformation and Culpability: A Sympathetic Reply to Pongiglione and Martini. *Social Epistemology Review and Reply Collective*, 11 (9), 29–37.
- Tsybalyuk, D. (2022). Academia must recentre embodied and uncomfortable knowledge. *Nature Human Behaviour*, 6 (6), 758–759. <https://doi.org/10.1038/s41562-022-01369-9>.
- Tsybalyuk, D. (2023). What my body taught me about being a scholar of Ukraine and in Ukraine in times of Russia's war of aggression. *Journal of International Relations and Development*, 26 (4), 698–709. <https://doi.org/10.1057/s41268-023-00298-y>.
- Vakulenko, S. (2021). Bezdomnyi hromadianyn svitu — Yurii Peremozhets (pisliamnohoslivia zamist pisliamovy) [Homeless Citizen of the World — George the Winner (Afterwords instead of Afterword)]. In Yu. Shevelov, *Ya — mene — meni... (I dovkruihu): Spohady. 2. V Evropi; Zustrichi z Romanom Jakobsonom [I — Me — Mine... (And All Around): Memories. 2. In Europe; My Meetings with Roman Jakobson]* (s. 631–873). Vydavets Oleksandr Savchuk [in Ukrainian].
- Wa Thiong'o, N. (1986). *Decolonizing the Mind: The Politics of Language in African Literature*. James Currey.
- Wartenberg, T. E. (1992). Situated Social Power. In T. E. Wartenberg (Ed.), *Rethinking Power* (pp. 79–101). State University of New York Press.
- Wieseler, C. (2020). Epistemic Oppression and Ableism in Bioethics. *Hypatia*, 35 (4), 714–732. <https://doi.org/10.1017/hyp.2020.38>.
- Yermolenko, A. (2022). Sprotyv zamist peremovyn: Vidpovid ukrainskoho filosofa Anatoliia Yermolenka Yurgenu Habermasu [Resistance in Lieu of Negotiation: Ukrainian Philosopher Anatoliy Yermolenko's Answer to Jürgen Habermas]. *Filosofska*

dumka [Philosophical Thought], 3, 59–63. <https://dumka.philosophy.ua/index.php/fd/article/view/617> [in Ukrainian].

Zabuzhko, O. (2023, December 10). I troshky pro tsenzuru [And A Few Words about Censorship]. *Facebook*. <https://www.facebook.com/oksana.zabuzhko/posts/pfbid0PAzshPWjsr5D-FiBuz72sULWwutM5u745WFHGn7dod8mebT7BF-guGCVFmLqLrzUSNI> [in Ukrainian].

Zvyniatskovskiyi, V. (2023). Potebnya ta potebniantsi u lektsiiakh R. Yakobsona u Masarykovomu universyteti (Brno, 1935)

[Potebnya and his Followers in Roman Jakobson's Lectures at the Masaryk University in Brno (1935)]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriya "Filolohiia"* [The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series "Philology"], 92, 15–22. <https://doi.org/10.26565/2227-1864-2023-92-02> [in Ukrainian].

Stefaniia Sidorova

EPISTEMIC OPPRESSION OF UKRAINIAN PERSPECTIVES IN CONTEMPORARY WESTERN ACADEMIA

Numerous Ukrainian and Eastern European scholars, philosophers, activists, and cultural figures have criticized the contemporary Western academic community for its systematic silencing of Ukrainian voices and promotion of pro-Russian narratives. This article examines the phenomenon of epistemic oppression of Ukrainian voices in contemporary Western academic discourse. It reviews a range of socio-epistemological concepts designed to shed light on this issue, such as "westsplaining", "epistemic imperialism", "double colonial optics", "international imperialist solidarity", and others. The author argues that philosophical reflection on the problem of epistemic oppression of Ukrainian researchers in Western academia requires drawing upon the works of social epistemologies (particularly anti-, post- and decolonial, and feminist), academic and non-academic strategies of knowing, philosophical and non-philosophical disciplines, and past and present Ukrainian theorizations. Employing the works of social epistemologists such as Han Edgoose, Miranda Fricker, Kristie Dotson, and others, the author proposes the concept of "epistemic sabotage" to analyze experiences of deliberate epistemic oppression. To further develop previously proposed approaches, the author incorporates the intellectual context in which Ukrainian philosophical thought developed in the 20th century. She uses Yuriy Shevelov's testimony about the formation of Slavic studies in the USA during 1950–1970s as a paradigmatic example of epistemic sabotage. The developed approach aims to demonstrate both systemic and individual dimensions of epistemic oppression.

Keywords: social epistemology, social philosophy, decolonial studies, postcolonial theories, decolonization, epistemic injustice, epistemic oppression, epistemic imperialism, westsplaining, epistemic sabotage, Ukrainian philosophy, contemporary philosophy, academic communication, Russian-Ukrainian war.

Матеріал надійшов 25.07.2024

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)